

A CANDEA



Edita: ASOCIACIÓN "FONTE DO MILAGRO" EXEMPLAR GRATUITO REVISTA TRIMESTRAL DECEMBRO 2002 Depósito Legal: LU 454 - 00 Nº 8

REVISTA DO CAUREL

Esta revista está impresa en papel Ecológico

SUMARIO

Páx 2	Editorial - (Guía de teléfonos)
Páx 3	Coñecer o Caurel
Páx 5	Santa María de Folgoso
Páx 7	A Bidueira - O Caurel Ciclico
Páx 8	Do Caurel as anchas terras de Castela
Páx10	O mel nas Serras do Caurel
Páx 11	A Ruta
Páx 14	Dous Anos da Candeia
Páx 15	Nota Paxina 15 Corrección
Páx 16	Tralas Pegadas do Poeta do Caurel
Páx 19	Cousas do Caurel II
Páx 20	Pasado e Presente dun Pobo
Páx 22	Festa da Castaña do Caurel
Páx 24	Cousas que aconteceron
Páx 26	Próximas Actividades e modelo solicitude
Páx 27	Recuncho para a poesía - Nota 2

EDITORIAL

É obrigado nesta edición falar un pouco das datas nas que nos atopamos, dos fríos días e longas noites de inverno; pero o inverno tamén ten, coma todo, e como se soe dicir, *un lado positivo*, non todo pode ser tristura á espera dunha nova primavera. Chega o Nadal, sinónimo de festa, de ledicia, de reunión familiar e como non: de turrón e champaña, produtos que tanto nos asemella coas festas do nadal; a Lotería que nos fai soñar nese 22 de Decembro e que os nenos de San Ildefonso canten o número que nos xogamos. Moitos, a bo seguro, nos consolemos pensando que pronto ven a de reis, ou que logo chega o próximo nadal e, a pesares da desilusión de non haber pillado un premio, esquezamos o que sempre se soe dicir. *Non xogo máis!*.

Pero, parello á chegada do inverno e ás festas de Nadal, tamén chega o remate do ano, o San Silvestre é o día que se comenta "que alá van 365 días e que Deus nos dea un mellor ano entrante", aínda que o que pasou non fora malo de todo.

Este é o terceiro ano que a Candeia amosa por estas datas e, edición a edición, medra o número de lectores e amigos. O noso desexo para tódalas persoas que nos ollan, que nos simpatizan, que están connosco, que nos apoian, os que nos critican; a todo o mundo en xeral FELICES FESTAS E BOANO 2003.

Que os desexos de paz, amor e felicidade se cumpran para todos sen distinción. Que todos podamos estar aí e o vindeiro Nadal a Revista do Caurel estea de novo con todos vos.

O Presidente da Asociación
FONTE do MILAGRO

TELÉFONOS DE INTERÉS

CENTRO MÉDICO (FOLGOSO)	982 43 30 33
CENTRO MÉDICO (SEOANE)	982 43 30 68
HOSPITAL COMARCAL DE MONFORTE	982 41 79 00
EMERXENCIAS MÉDICAS	061
SOS GALICIA	112
CRUZ VERMELLA (PEDRAFITA)	982 36 70 06
CRUZ VERMELLA (QUIROGA)	982 42 83 55
FARMACIA (FOLGOSO)	982 43 30 54
CASA DO CONCELLO	982 43 30 01
CUARTEL GARDIA CIVIL (SEOANE)	982 43 30 83
AUTOBUSES "EMPRESA CAUREL"	982 42 82 11
ESTACIÓN DE AUTOBUSES (MONFORTE)	982 40 49 50
ESTACIÓN RENFE (MONFORTE)	982 40 20 96
INCENDIOS FORESTAIS	085



Foto - Stefan Pohler



RODRIGO
RURAL

A MELLOR MANEIRA
DE DISFRUTAR DA NATUREZA

Ó PE DA FERMOZA DEVESA DE PADERNE

ALUGUER
DE QUADS



Información e reserva: Tfno e Fax: 982 185 110 Paderne, O CAUREL

COÑECER O CAUREL

O Concello de Folgoso do Caurel está situado ó SE da provincia de Lugo. Linda cos concellos de Pedrafita do Cebreiro, Samos, O Incio, Pobra de Brollón, Quiroga e ca provincia de León. De feito algunhas das aldeas que lindan con esa provincia xa non pertencen ó Caurel, senón a Quiroga. Pero aínda que politicamente sexa así, xeograficamente sempre formarán parte do Caurel, posto que teñen, ademais da paisaxe e os moitos anos de historia conxunta, moito mais en común co Caurel que con Quiroga: E a historia e xeografía son inamovibles. Seguen tendo esa arquitectura e encanto caureláns inconfundibles.

Sen elas Caurel está incompleto, pero a realidade é esa, e así hai que aceptala aínda que nos doa.

A primeiros dos anos 60 os veciños de Folgoso fomos a limparlles o camiño ata A Cruz do Fedo, ao pé do Pía Páxaro, pola vertente de Folgoso, co fin de evitar o seu pase a Quiroga, para onde tiñan mellor vía de acceso por A Cruz de Outeiro. Pero, lamentablemente, non serviu mais que para demorar uns poucos anos o que xa era inevitable. Coma sempre, o peixe grande se comeó pequeno.

Desde o Pía Páxaro, se pode contemplar toda a serra do Caurel e o seu entorno: A quen non subise nunca, lle recomendo que o faga e contemple desde alí unha posta de sol; é algo que merece a pena ver, tanto desde o Pía Páxaro coma desde o mirador do Pico dos Bois: Que visite a Campa de Lucenza, na que se atopa un excelente manancial de auga, capaz de converter un simple bocadiño nun manxar. Como postre, se a excursión se fai no mes de agosto, pódese faltar de arandos, que os hai abondo e están no seu punto para ser degustados.

Un pouco mais abaixo, en enderezo a A Seara, está a lagoa do mesmo nome. E non moi lonxe da Campa de Lucenza accedese, por unha pista forestal, a Devesa da Rogueira polo seu cimo. Póde-se chegar con un 4 x 4 ata a entrada da devesa, onde se atopa o antigo camiño da vena: despois hai que facer a pé uns 500 m. por ese camiño ata a Fonte do Cervo. O acceso a estes lugares é perfecto para facer unha excursión en 4 X 4,

desde Folgoso, tanto por Coto coma pola nave da laxe. Tamén desde Ferreirós: por O Couto, (para facer o acceso por esa pista é aconsellable preguntar primeiro polo seu estado, xa que é a que acostuma a estar en peores condicións): Por O Boi, ou a pé para os moi deportistas, (non sería o primeiro que chega desde o Cámping de Esperante, desde Folgoso ou Ferreirós). E recomendable levar un bo almorzo ou merenda, sobre todo se se beben aquelas augas.

No cimo desas montañas séntese unha inmensa sensación de paz e liberdade. "Sentese ben", como dixo Uxío Novoneyra, "o pouco que é un home", e a inmensidade de canto lle rodea. Descubre que Caurel lle esperta unha sensación especial, diferente. Sente que lle engancha; de algunha maneira; criase un vínculo entre o home e a natureza. Quén vai unha vez, volve.

Moitas veces subira ó Pía Paxaro na miña adolescencia, e nunca sentira esa sensación (as veces

tardamos demasiado tempo en saber apreciar algo tan fermoso como é a natureza). Vivir fora ensinoume a amar a miña terra, pero sobre todo o meu pobo e todo o seu entorno, ata o punto de converterse en algo do que non podería prescindir.

Nacín e mecriei no Caurel, naqueles tempos tardábanse unhas dúas horas para facer os 23 km. que separan Folgoso de Quiroga, e unha hora mais a Seoane, nuns coches de liña



Foto - Louzao

Val de Romeor

 **MORENO** 

No antigo obradoiro do pintor Avari. **MORENO convida a viño doce a tódolos amantes do CAUREL, non fai falla máis que acreditalo**

ARMANI-MOSCHINO-CALVIN KLEIN-DKNY-CUSTO, TOMMY, e moitas marcas máis.

A todo o mundo Bo Nadal e Aninovo

Moreno. • C/Marqués de Ugena, 40 **Sarria** (Lugo) • Tfno.: 982 530 791

destartalados coma os que hoxe podemos ver en reportaxes do terceiro mundo, por unha estrada, tipo pista forestal, chea de pedras e buratos que convertían a viaxe nun auténtico calvario ou, polo menos, nunha aventura. Hoxe está asfaltada e en condicións aceptables, anque debe ser mellorada. De feito levamos anos esperando unha mellora que non chega.

Afortunadamente xa hai anos que deixamos de alumarnos con ardentes, candis de gas ou carburo (dos que se gardan algúns exemplares no Museo de Vilar e tamén nalgúns casas como recordo).

De paso que se fai unha visita o Castro de Vilar, cicelado en pena de laxa da montaña sobre un meandro do río Lor, de gran beleza, non se debe perder a oportunidade de visitar o antedito Museo de Vilar, no que se poden contemplar un elevado número de apeiros de labranza típicos da zona, todos eles utilizados durante séculos.

O Caurel hai que coñece-lo todo e, sobre todo, non ter présa. Desde Os Catro Cabaleiros ata Pedrafito do Caurel, desde Visuña ata O Castro Portela e O Mazo, ou desde A Seara ata Cortes. Tratar coas súas xentes, -moi serviciais e amables cos forasteiros-, sentir nos pulmóns a pureza do seu aire e probar a súa cociña feita a base de produtos naturais da zona. Iso fai que un descubra o auténtico Caurel.

E moi interesante facer unha visita a aldeas coma Froxán, Seceda, Cortes, etc., nas que gracias a un bo programa e criterio por parte da Xunta, leváronse a cabo importantes restauracións de casas vellas que xa estaban condenadas á desaparición. Empedráronse as rúas nas dúas primeiras con uns resultados excelentes, dando a sensazón de se atopar na Edade Media.

Agora o que hai que procurar é que os propietarios non teñan que abandonar esas casas para buscarse a vida noutros lugares.

A Asociación "FONTE DÓ MILAGRO" está a facer unha excelente labor de divulgación do Caurel coa publicación da revista "A CANDEA", recuperación de antigos oficios que foron moi cotiáns na zona, limpeza e recuperación de camiños e carreiros, organización de rotas de sendeirismo por belísimos paraxes ás que acoden xentes de diversas provincias, tanto de Galicia coma de fora, concursos de fotografía e pintura, etc. Iso fai que O Caurel cada vez coñeza-se mais, veña mais xente e que podamos ter a esperanza de que un día non moi lonxano podamos dispoñer dunha oferta de turismo rural que permita medrar e ir dando mais vida os seus habitantes para que non teñan que marchar dos seus pobos.

Hai uns meses criouse unha asociación sociocultural nova en Folgoso "A COROA" á iniciativa dun grupo de

mulleres do pobo, ás que é de admirar e agradecer a ilusión ca que organizan cousas. Se algo non lles sae ben non será por falta de ilusión e ganas; e todo elo con escasos medios. Merécense ben o apoio de todos polo traballo que están a facer. A estas mulleres lles temos que agradecer ese valioso e desinteresado esforzo.

Como non podía ser doutra maneira, a colaboración entre as dúas asociacións e total (ambas desexan o mellor para O Caurel). E non é pouco contar co apoio dunhas persoas tan experimentadas e vencelladas ó Caurel coma as da Fonte do Milagro.

Se a ese esforzo das asociacións lle engadisemos unha boa axuda por parte das administracións para potenciar o turismo rural, seguramente conseguiríamos ver algún día O Caurel que todos desexamos. Temos paisaxe, natureza e boa cociña: pero fáltanos mellorar os accesos. Non pedimos autovías nin nada parecido: só uns bos accesos. Un deles, moi importante para O Caurel- sería a mellora da estrada que ven desde Monforte pola Pobra de Brollón, con enlace en Folgoso ca LU-651 que atravesa O Caurel de norte a sur. Esta vía faría que entrara mais turismo desde Monforte, a poboación mais importante do noso entorno, acurtando considerablemente a distancia entre os dous concellos.

A UE parece que empeza a pensar nas zonas rurais. Xa iba sendo hora de que se deran conta do despropósito que representa a despoboación do medio rural. Sería unha perda irreparable da que, por fin, se decataron. Esperemos que pensen no Caurel.

Coñezo pobos do sur de Francia con moitos menos habitantes que Folgoso ou Seoane, e teñen piscinas públicas, pistas de tenis, parques con lagos artificiais e zonas de recreo, etc. (a nós tamén nos gustaría ter algo deso). E non son mais ricos que O Caurel. Precisamente a zona a que me estou referindo é a Cerdanya francesa; das mais pobres do país veciño. Pero os seus gobernos cóidanse de que as zonas rurais sigan tendo vida e non se despoboan, mentres ós nosos sempre lles faltou esa sensibilidade coas zonas coma O Caurel. Nestes últimos anos víronse cousas interesantes neste sentido. Non moitas, pero interesantes o fin e ó cabo.

Nós, se ademais da paisaxe, natureza e boa cociña tivéssemos unhas zonas de recreo e bos accesos, o número de visitantes que recibiríamos sería moito maior.

Anos atrás tiñamos natureza e xente, pero sen medios. Hoxe temos natureza, pero nos faltan xente e medios. A xente que tiñamos marchou a traballar a outras terras, e medios non tivemos nunca. Pero que ninguén o dude, Caurel é unha xoia en bruto a espera de ser pulida.

ARTURO A.R.

ROTULOS



Fundada en 1960

R. Montenegro, 6 bj. ☎ 982 22 19 90

San Pedro, 13 bj. ☎ 982 22 63 07

SANTA MARSA DE FOLGOSO

Fsta parroquia está composta polos seguintes núcleos de poboación: Eiriz, Ferreirós de Abaixo, Ferreiros de Arriba, Folgoso, Pendella, Santa Eufemia, Sobredo, Touzón e Valdomir.

Segundo o Catastro del Marqués de la Ensenada datado do ano 1753 os seus lindes son: “Linda por la parte de levante con la feligresía de San Juan de Seoane de la que divide el marco mojón de la Campana de la Lucerna, desde aquí sigue por la Campa del Abedul, a la Cogoluda, que es marco o división que en la parte de sur divide esta feligresía de la de San Salvador de Pacios detrás de la Sierra, de aquí sigue a la Golada de la Iglesia y al Pontón de Santa Catalina de Valdomir, demarcación que en la parte de poniente divide dicha feligresía de la de San Vicente de Villamor, desde donde sigue al Alto do Merguziños, continuando a la Golada del Carballal, de aquí baja al Pontón que está por debajo de Lousada, continuando al alto de la Arrendeira, división de dicha feligresía de San Silvestre de Seceda desde donde sigue al marco de Beiga de Arca y desde ésta al Castro de Sobredo donde hay un marco de división que en la parte norte divide dicha feligresía de la de San Juan de Seoane, desde aquí sigue por las Penas del Castro Abajo y sube a paradela, sitio que llaman de Esta Virxen desde donde sigue al alto de Pinza y al Carrozo del Barrero de allí al fondo de los Lamoeiros, desde aquí sigue al Campo de la Lucenza que el la primera demarcación dada en la parte de levante.”

Está bañada esta parroquia polos ríos Lor e Lóuzara

ademais dos carrozos de Carballido, A Ruda O Rodesta e outros regatos; referente ós montes que a circundan cabe destacar que se atopa algún dos de maior altitude do Concello como é Pía Páxaro con unha altitude de 1.624 mts. cumio máis alto do Caurel xunto con Formigueiros; cabe facer referencia o monte da Coboluda, nel atópanse un bo número de antenas de comunicación.

Folgoso é capital do municipio dende o ano 1936, centrándose aquí a actividade administrativa do Concello.

Neste pobo atópase o Centro Médico, a Farmacia, Correos, dúas panaderías, dous supermercados, dúas empresas de construción, 4 bares (tres deles con servizo de restaurante e aloxamento) unha oficina bancaria e no seu termino unha canteira de lousa, a industria máis forte que está a traballar no Concello. Fai uns anos existía tamén unha serrería. Ata o curso pasado estaba funcionando o colexio, pero a falta de alumnado fixo que se cerrase e os poucos que quedaban pasasen o Colexio de Seoane.

Existen datos desta parroquia dende o 1.600, tempo no que comprendía a capela de San Vicente de Vilamor que máis tarde se convertería en parroquia. Antes debían pertencer á Abadía de Castroncelos, en Pobo de Brollón, menos a aldea de Sobredo; esta aldea fora doada polo rei Fruela I ó Mosteiro de Samos da

mesma maneira que Dona Urraca lles doara a aldea de Parada de Lóuzara.

En Sobredo estivo refuxiado o rei Alfonso II O Casto cando era neno, protexido e educado polos monxes de Samos para que non o asasinaran por ser o herdeiro ó trono,



Capela de San Roque



Turismo rural Casa de Hospedería

Casa CALELLON

3 HABITACIONES CON BAÑO
COMIDA CASERA-CORDERO POR ENCARGO
PASEOS A CABALLO

Seceda do Caurel (Lugo) Tfno. 982 185 409

ante o perigo de que fora descuberto, os monxes levárono a Sobredo. Cando chegou a Rei nomeou a Santiago Apóstolo patrón de España.

Na parroquia de Folgoso había tres ferrerías.

Os veciños de Ferreirós, ademais de explotar as praderías, traballaban no ferro da explotación de Formigueiros, na que chegaron a traballar setenta obreiros que abastecían a 18 ferrerías de Galicia e 10 do Bierzo, segundo datos do Mosteiro de Samos. No diccionario de Madoz e no Catastro do Marqués de la Ensenada contan que na fegresía de Folgoso había outras dúas ferrerías: a de Valdomir e a de Folgoso. Un documento notarial do ano 1700 cita que os veciños de Folgoso facían carbón de leña para estas ferrerías. Tamén se dedicaban ó curtido de peles.



Foto - E. M. Vila

Folgoso

Aínda se conserva algún tear artesanal.

A poboación, coma no resto do Concello, está a sufrir unha forte mingúa. A emigración as cidades galegas e a outras grandes cidades do estado coma Madrid, Barcelona, Bilbao e incluso a países europeos e incluso americanos foi a causa deste descenso de poboación. No ano 1900 a parroquia tiña 1197, habitantes no 1940 o censo era de 998 e dende este ano hasta os nosos días perdeu máis do 50% da poboación.

O templo parroquial actual comezouse a construír no ano 1602.

Na casa rectoral chegaron a vivir grupos de seis sacerdotes de varias parroquias que pertencían a ORDE DE SANTIAGO.

As confrarías da Virxe do Carme e do Rosario agrupaban a moitos fegreses da comarca; a dos Luisitos agrupaba aos nenos nos anos 20.

Folgoso, noutros tempos, foi a sede do Arciprestado de Caurel. Esta división foi moi anterior á do Concello. A ela pertencían Pacios da Serra e Lousada.

Xa fai ben anos que se deixou de celebrar feira en Folgoso, era os días 1 e 19 de cada mes; na actualidade e coincidindo con estas datas, achégase unha pulpeira co seu posto é a única imaxe que queda daquelas feiras.

A capitalidade celebra a festa na honra da Virxe do

Carme e celébranse habitualmente o segundo fin de semana do mes de setembro. Outras festas da parroquia son: na Pendella o San Roque, festéxase o 16 de Agosto, en Santa Eufemia a festa celébrase a terceira fin de semana do mes de Agosto, en Ferreirós de Arriba o seu patrón é San Pedro aínda que fai uns anos que non o festexan, era case sempre a última fin de semana de Xuño, en Ferreiros de Abaixo o Patrón é Santiago, e logo de moitos anos sen celebrar esta festa, de novo ca organización do bar O Pontón esta a recuperase, é a fin de semana máis próxima ó 25 de Xullo. Eiriz tamén fai anos non celebra o seu Patrón, San Xoán así coma Sobredo onde se honraba a san Silvestre.

Son moitos os vestixios arqueolóxicos que nesta parroquia se poden ver: o, en parte restaurado, Castro da Torre en Sobredo, o Castro de Mogoxe, o da Coroa, etc. Ten tamén esta parroquia enclaves fermosos onde o viaxeiro pode parar e aproveitar das magníficas vistas que, dende o mirador do Pico dos Bois, se poden contemplar; ou subir un pouco máis arriba, o Pico de Piapáxaro e dende alí votar unha ollada a boa parte das provincias de Lugo, León e Ourense. Ás beiras do Lor, na Pendella, así coma o enclave fermoso de Ferreirós de Abaixo, son lugares de obrigada visita.

MANUEL VAZ VARELA

P a r r i l l a d a



Paredes



COMIDAS POR ENCARGO
PRODUCTOS CASEROS

PAREDES - Lóuzara - SAMOS (Lugo)
Tel. 982 546 167 - Tel. 982 546 150



A BIDUEIRA

Bétula Celtibérica) nome dado polos romanos a esta árbore por ser endémica do norte da Península Ibérica.

Árbore moi esvelta, pode acadar os 25 metros de altura, monoica, con flores masculinas en amentos colgantes, as femininas en amentos ergueitos. Froito con dúas alas laterais, con follas de pecíolo delgado de forma triangular e beira deitada de casca branca. Chamada “árbore da sabedoría” segundo algúns autores, debido a que a súa casca era usada como pergamiño para escribir e segundo outros, porque das súas raíces xorden cogomelos alucinóxicos que producían iluminación espiritual, a casca foi usada para facer fachos, do seu toro xorde o cogomelo Sequeiro (Fomes Fomentarius) que tamén se utilizou para acende-lo lume. A súa madeira, doada de traballar, fibrosa e moi lixeira foi moi usada para facer apeiros de labranza, especialmente os temóns dos arados.

Esta árbore é das que máis abundan no Caurel, aínda que existen poucas formacións pechadas; podemos atopala de forma illada nas ourelas dos eidos, nos valados, carrozos e sobre todo nos montes, ond(e medra ben; é raro atopala nas zonas baixas e quentes. Na primavera é a primeira que repoboa o bosque.

Posúe propiedades medicinais, antirreumáticas.

Tamén a súa savia que pinga polas feridas do toro e das raíces na primavera empregábase como cicatrizante e desinfectante. A folla serve de alimento para o gando.

A variedade (Bétula Pendula) cultívase nos xardíns como especie ornamental.

Bibliografía: Guía das árbores de Galicia (Marisa Castro, Luís Freire e Antonio Prunell)

JESÚS ALONSO PARADA JATO



O COUREL CÍCLICO

A vida da moitas voltas e parece que non dunha forma cíclica, coma din que vai a economía. O certo é que no Courel, o único que sube son os prezos das casas para pasa-lo fin de semana, porque a natalidade vai para abaixo, e mellor dito, porque os poucos nenos que había non están na serra, xa que os seus pais hai anos que marcharon a buscar a vida a outros lares.

O conto vén por unha curiosa paradoxa. Quen lle ía dicir a vostedes, ou peor aínda ós que o construíron, que o colexio de Folgoso ía ficar pechado por falta de pequenos. Pois ahí está, para servir de amparo en caso de que chova na festa da castaña ou non se sabe moi ben para qué. O simpático do caso é que se pensa en converter en residencia da terceira idade. Pois resulta que de albergar a novos pasará a albergar a vellos. Cando menos, podemos botar un sorriso e pensar naquelo de que a vida da moitas voltas e se nós non podemos saber onde iremos parar menos imos saber onde iremos asentarnos ata que voltemos á terra.

Falando do edificio do colexio, este ano, cogallo da festa da castañas, case estivo a punto de servir para algo máis e acoller nas súas entrañas ó magosto. Vaia si da voltas a vida, e no Courel no ía ser menos.

A festa, por facerse, faise en calquera sitio, ata no patio

de cada un. A cousa trata de dar un aquel e, xa que tan de moda está de diferenciación e diversificación, no Courel non se vai ser menos. Máis parece que este ano a cíclica corrente vai de cu, de marcha atrás, e decídese deixar de mover os miolos e ir o fácil, sen decatarse de que o encanto do magosto da festa da castaña era precisamente o de celebrarse no Souto da Carroza. Pois ben, máis dun pasouse uns metros e foi ata alí o día e deu volta e pensou en que sería bon en facer algún tipo de infraestrutura móvil para aguanta-las inclemencias do tempo. Pero esa xente aproveitou e votou unha ollada cara a nova casa cuartel da garda civil, ou mellor dito, casamultiusos de Courel, onde irá a consistorial e demáis. Ben seguro que quedaría ben en calquera sitio de calquera xeografía, pero non creo que facéndolle unha foto e ensinándola por ahí algún poda dicir que é algo propio dunha serra coma o do Courel. Son opinións, máis o que chama dabondo é a fonte, que sin duda será todo un emblema dun municipio coma o do Courel. É un típico 'manolito' en torno a una zona verde circular, por si hubiese poucas zonas verdes en O Courel, na que se pode xirar e xirar. Todo é cíclico. Vaia pola serra e por botar un sorriso.

X. L. QUIROGA



**CASA
CATUXO**

**COCINA NATURAL
DE LA TIERRA**

*Teléfono para encargos: 982 16 52 13
Ponte de Valdomir - Folgoso do Caurel*

DO CAUREL AS ANCHAS TERRAS DE CASTELA

Con estas verbas expresaba Rosalía, na súa poesía, o sentimento e sufrimento de miles e miles de galegos que dende tempos afastados sufriron nas anchas e soleadas terras de Castela a labor da seitura. Teríamos que volver a séculos atrás para falar do primeiro segador galego emigrado. Xa no século XVIII o Padre Sarmiento, nas coplas do Coloquio de 24 gallegos rústicos, fala dos segadores en Castela. No século XIX calculábase en máis de 30.000 entre homes, mulleres e nenos os que deixaban Galicia durante dous meses para acudir á seitura as dúas Castelas, Andalucía, Aragón, Extremadura etc. Nalgún caso tamén marchaba o crego ó quedar sen feligreses na parroquia. Juan de Iriarte na metade do século XVIII así escribía: *Si el gallego dejase de ir a Castilla, / Castilla se quedaría si mies ni misa*.

Non foi menos o Caurel que o resto de Galicia, esta emigración temporal levou a moitos Caurelans a acudir ano tras ano, e sufrir baixo o sol de xustiza que nas datas de verán cae na chá Castela.

Lembro as historias e anécdotas que de neno me contaban O Señor Celestino de Teso, O Señor Fernando da Mingona, O Señor José de Chousa, meu tío Avelino de Timingos e outros que acompañaba eu cando ían cas vacas en Froxán, onde nacín, me criei e vivín hasta que, coma os seitureiros e outros homes da Serra tiveron que emigrar, aínda ca sorte que non para a seitura e que con frecuencia podo volver. É difícil de esquecer

aquelas xornadas na compañía daqueles homes ós que o seu físico amosaba o sufrimento vivido na seitura. ¿Quen pode esquecer aquelas xornadas arredor deles escoitando as penurias e alegrías porque segundo eles tamén había intres de entretemento e alegría?. ¿Canto admiraba eu a estes homes e canto ríspeto lle tiña!. Quería medrar de présa para poder ir á seitura por moi dura que me puxeran a situación. ¿Quen sabe? se houbera nacido uns anos antes igual tivera que, fouce en man, buscar a *codela*, pero nos meus anos xa as colleitadoras

Castellanos de Castilla,
Tratadẽ ben os gallegos
Cando van, van coma rosas
Cando vñen coma negros...

percorrían a dourada Castela e os galegos esquecían o sufrimento da sega. As historias que antano estes *Señores*, que hoxe xa non están entre nos, me contaron, levoume a escribir estas letras, algo que sempre quixen contar e onde mellor que nas páxinas da Revista do Caurel "A CANDEA".

Cando estaba pensando en facer este traballo tiña a inquedanza de encontrar no Caurel algún dos homes que antano fixeron o camiño de Caurel as anchas terras de Castela, algúns aínda viven e poden contalo. Tiven a sorte de, non lonxe da miña aldea, atopar un home que me contara as súas vivencias coma seitureiro, os seus castigados cadrís fixéronme pensar que a el tamén lle tocara vivir a experiencia e sufrimento da seitura. Este home chámase Inocencio Ramos, é de Vilar do Caurel, unha aldea coma outras moitas da Serra á que a despoioación está a castigar. Nun mediodía do mes de novembro; que pola temperatura ben semellaba os primeiros de setembro, e logo de estar a mañá recollendo castañas, este home

ou mellor, Señor (calefativo que a min me gusta dar a esta xente) con 92 case 93 anos as súas costas e cunha memoria e unha vitalidade que envexarían moitos xóvenes de hoxe en día, atendía e contaba, coido que moitos intres emocionado, o seu emigrar á seitura a Castela.

Todos en familia acompañados de fillos, netos e bisnetos que estes días se atopaban facendo compañía a el a súa dona, Lucita e que con orgullo nos conta que leva 60 anos casado e convivindo con ela, *toda unha vida*

como di a canción. Degustando un grollo de viño e un taquiño para acompañalo contaba todo o que eu quería saber: a vida dun emigrado a seitura; non facían falta preguntas, sabía perfectamente ó que ía. Sorpréndeme a memoria, lembra case que a hora exacta daquel verán do 1928 cando por primeira vez, con só 18 anos, formaba parte duna cuadrilla de 6 homes que xa con lugar fixo partían *facen o Agosto*. El xa partía con vantaxe, seu pai fora moitos anos a Castela e tiña informado de tódolos pormenores que acontecían naquelas terras, tamén partía ca



Foto - E.M.Vila

A Malla



CLAUDIO MIGUEL
CARNICERÍA - CHARCUTERÍA

San Clodio - 22 de Julio, 25
Tfno.: 982 42 88 02

vantaxe que el ía viaxar en tren, seu pai fora e volvera camiñando, ¿eso si era sufrimento!. ¡Percorrer máis de 300 Quilómetros para atoparse cunha faena que hoxe poucos farían e aínda por enriba logo dun agotador verán traballando de sol a sol, coller o camiño de regreso ca ilusión de traer uns cartiños que tapasen algún furado e ver axiña a familia!.

Entre trago e trago de viño seguimos a conversa e cada vez resúltame máis entretida e interesante, como si todo acontecera onte, conta as súas vivencias e experiencias na seitura, explica como se organizaban para a partida: dinos que no grupo del (cuadrilla) como se chamaba, estaba composta por 6 persoas: catro segadores e dous rapaces, entre os segadores atopábase o Mayoral. El recibía a carta do que ía ser o amo notificando que xa era tempo da sega e xa comezaba a organizar o grupo para emprende-la marcha; era conveniente xuntar un grupo de dez persoas como mínimo para poder acollerse a redución no prezo da viaxe en tren, así soían ir xuntos máis de unha cuadrilla aínda que ó chegar a destino cada un se desprazase a un lugar e non volver a verse hasta a data do regreso. Imaxinamos, segundo nos conta, a dureza do traballo non só o esforzo que a labor requiría senón tamén traballar baixo un sol que queima máis que quenta, solo se protexían baixo un sombreiro de palla.

A xornada de traballo comezaba co albor do día, algunhas veces antes, e remataba cando este se poñía, pero moitas veces seguíase segando, aproveitando a luz da lúa e así facer a campaña mais corta. O comedor era o mesmo lugar de traballo, o campo de trigo onde se andaba segando alí, sentados enriba da palla, degustábase case que sempre un cocido de garavanzos (prato típico e habitual durante o tempo que duraba a sega), *“para almorzar dabannos sopas e para cear case sempre o mesmo, o maioral era o encargado de repartir o pan e o segundo repartía o viño”*.

O descanso nocturno facíase no mesmo lugar de traballo, protexíanse cunha pequena *parva* de palla e envoltos na manta que sempre levaban con eles, e así pasaban as cortas noites e, xornada tras xornada, só tiñan o ceo por teito.

Cando preguntamos que tal humor reinaba entre a cuadrilla di que *“a convivencia para ser nestas condicións era do mellor, reinaba bo humor e incluso durante a sega cantábanse coplas e cancións da terra”*.

A xornada semanal era de 7 días o que quere dicir que non

había un día de descanso, só se respectaba o Santiago (25 de Santa Mariña) e o día de Nuestra Señora (15 de Agosto) que se aproveitaba para achegarse ó pobo, ir facer unha visita a segadores doutras cuadrillas e incluso acudir a algunha festa que nesas datas se celebraba.

A relación cos amos era case sempre do máis normal, en moitas ocasións *.- a penas nos encontrabamos máis dun par de veces, cando remataba a campaña e nos facía o pago. O primeiro ano que fun a Castilla cobreí 30 pesos, hoxe serían 0'90*

Euros ou que sería o mesmo, 150 Pesetas. *un segador, daquelas cobraba o dobre*. Este era o salario que percibían por toda a campaña aínda que nos pareza pouco, lembremos que era a finais da década dos anos 20 non era gran cousa pero postos aquí sacaban dun apuro.

Non só se dedicaban á sega do trigo, en ocasións cando se chegaba o sitio, se o trigo aínda non madurara segábase na cebada, noutras ocasións recollíanse os garavanzos ou lentellas.

.- Logo de dous anos facendo as funcións de rapaz na cuadrilla empecei a traballar na eira a xuntar o pan e trillalo, íamos carretar o pan en carros de mulas e case que sempre se facía o traballo de noite, empezabamos as 11 da noite tiñamos que xuntalo na eira e estendelo para ó día seguinte trillalo e limpalo; ó traballar de noite ó día seguinte durmíamos a sesta.

Os seitureiros do Caurel case que todos ían a provincia de Valladolid, así me contaban os vellos de Froxán cando andabamos no monte cas vacas, todos coñecían Villanubla, Peñaflores ou Navillas lugares estes os que Inocencio tamén foi: *-Botei dous anos en*

Villanubla, dous en Peñaflores e un en Navillas

Moito se podería falar destes homes e nenos que, hasta os anos 60 do século pasado, percorrían o camiño entre o Caurel e Castela. ¡Canta dor, sufrimento e bágoas trouxo a seitura, pero en cambio cantos cartiños deu os galegos para cumprir moitas veces os desexos dos homes que deixaban parte da súa saúde na emigración!. Hoxe Castela en verán non fala galego pero aínda lembran ós galegos que, ano tras ano, acudiron facela seitura. En Zapardiel, na provincia de Avila, aínda se fai unha festa para render homenaxe os segadores galegos (da Comarca de Valdeorras) acoden invitados por este concello para lembrar os galegos na seitura de Castela. Homes coma Inocencio que tantas gotas de suor perderon baixo o sol abraiante dos dourados campos de Castela.



Foto - E. M. Vila

Inocencio e a súa dona

ALBERGUE DE QUIROGA

- ACTIVIDADES DE EDUCACIÓN AMBIENTAL - DEPORTE DE AVENTURA
- ITINERARIOS GUIADOS...

FINCA DA SILVA, S/N
C.P. 27320, - QUIROGA (LUGO)



Tlf./ Fax: 982 43 52 90 Tlf: 606 37 19 64 E-mail: albquiroya@hotmail.com
WEB: <http://www.telefonía.net/web/alberguequiroya>

Chegou o día que Inocencio pensou que era mellor buscar a vida na terra, aínda que houbera menos cartos, cinco anos na seitura xa serviran de experiencia, había que formar unha familia e así casou con Lucita *"levamos xuntos toda a vida"* solo 60 anos.!!logo se dice¡. Que deus lle deixe vivir así moitos máis.

Para rematar a conversa xa se achegaba a hora do xantar, contábanos que non solo a seitura fora dura con el, tamén lle tocara vivir a Guerra Civil e coma combatente tivera que combater nas fronteiras máis duras do conflito; a fronte de Bilbao, Asturias, a dura e triste Batalla do Ebro, o fronte de Madrid, *"e se a sega era dura escoitar os cañonazos enriba das orellas aínda era máis"* Resumindo isto podemos dicir que a xuventude

de Inocencio non foi un camiño de rosas, pero aí está o pe do canón.

As dúas horas que pasamos falando pasaron voando, que grato oír a estes homes contar as vivencias, amarguras e tamén dozas que lle tocou vivir lonxe das terras Caurelans.

Solo me queda por dicir Gracias, e outro día falaremos.

AÍNDA HOXE SOAN AS VERBAS CAURELÁNS NAS ANCHAS TERRAS DE CASTELA.

EVARISTO MÉNDEZ VILA
FROXÁN

O MEL NAS SERRAS DO CAUREL

Dende tempos inmemoriais o mel é un produto típico do Caurel. Nas ladeiras dos montes aínda se atopan restos dos chamados cortíns que son edificacións circulares, con paredes altas de pedra e cun remate de lousas; a porta está cuberta de cravos. As peculiaridades destas construcións tiñan como finalidade protexer ás colmeas do oso, xa que este supuña unha ameaza para os albares. Así mesmo estaban situados ó nacente para resgardarse do vento do norte e en lugares de difícil acceso.

As colmeas rústicas eran feitas de cortiza que se obtiña da xofreira (árbore que abunda nas aldeas de Froxán e Castro Portela), tamén se facían dun anaco de tronco do castiñeiro.

Na actualidade úsanse as colmeas modernas que constan duna cámara de cría e varias alzas. Na cámara de cría é onde as abellas realizan a crianza. Nas alzas están situados os panais onde as abellas depositan o mel.

Nos meses de abril e maio é cando empezan a saír os enxames, xa que é cando o monte está florido e comeza a facer máis calor. Nestes meses tamén se aumentan as alzas, é cando as colmeas se ven máis ameazadas polas pragas. No mes de maio e xuño é a época do mel por excelencia.

A finais de xullo e principios de agosto ten lugar a castra, que consiste en extraer os panais da colmea para pasalos polo extractor do mel, este aparello é un cilindro metálico cun eixo central conectado a unha manivela que xira sobre si mesmo. No seu interior contén un cesto no que se colocan os panais. É necesario desopercularlos previamente e introducilos no extractor.

O mel do Caurel é froito da pura natureza combinada coas diversas flores que engalanan os montes nas primaveras sen faltar as candeas dos castiñeiros que é a que lle dá esa cor inconfundible.

MATILDE ARZA
FOLGOSO



Foto - E. M. Vila

Albar



Hostal-Mezón
O Mirador
MIREILLE TOSONI

Teléf. 982 43 30 64 FOLGOSO DO CAUREL

RUTA CIRCULAR e outras historias do "Medulio".

PERCORRIDO: MOREDA - CIDO - CHAO DE CAMPELO (COVA DE ARADELAS) - PENAS MÍLLARAS - BOCA DO COUTO - ALTO DO COUTO - CABANAS DE MOREDA - MOREDA.

CARTOGRAFÍA:

"Mapa Topográfico Nacional de España" nº 157 -I (SEOANE DO CAUREL). Escala 1 : 25.000.

DISTANCIA:

Trece quilómetros e medio. Se visitamos a cova de Aradelas, algo máis de catorce.

DURACIÓN:

De catro a cinco horas.

DESNIVEL:

A cota máis baixa esta na Aula da Natureza de Moreda con 720m. A máis alta na Boca do Couto con 1.350 m.

REPASO: Unha variante desta ruta publicouse no nº 4 da CANDEA (paxns. 9 e 10). O artigo do Monte Medulio no nº 7 (paxns. 8 e 9)

PARA NON PERDERSE: Dende a Aula da Natureza camiñamos ata praza de Moreda, situada na parte inferior da aldea, cruzámola, logo á dereita, esquerda, dereita e xa estamos na pequena capela.

Avanzamos uns metros e xa vemos o noso camiño que discorre, con pendente suave, pola aba do Monte Cido ata perderse no horizonte da ladeira.

Case un quilómetro despois da capela, xa non se ve Moreda, encontramos unha bifurcación, collemos o sendeiro da dereita. Quédanos pouco máis dun quilómetro para chegar ó lombo do monte.

Xa no cumio do monte collemos a dereita, sempre buscando a parte máis alta do cordal por onde está trazado o sendeiro. Os primeiros 400 metros teñen bastante pendente, logo suave. Moreda, Parada e Rogueira á nosa dereita; Esperante, Carbedo, Liñariños e o Castelo á esquerda. Enfronte a aldea máis alta, Campelo, por ela pasaremos.

Cido remata na pista de terra que baixa cara Moreda, onde hai unha torre metálica do tendido eléctrico; aquí collemos á esquerda para subir ata a estrada Seoane-Visuña, está a 600 metros. Cruzámola e subimos pola pista asfaltada de Campelo (350 metros). Na aldea dirixímonos á parte alta, de onde sae o camiño que nos leva ó Chao de Campelo (250 metros). Para seguir a ruta, aquí temos que coller á dereita, a pista que vai por riba da aldea, pero antes podemos deixar as mochilas no chan e subir ó cumio do

Monte Campelo (esquerda). Para elo utilizamos un pequeno cortalume que sobe pola ladeira; aproximadamente antes de chegar á metade deste e na marxe dereita hai unha pequena depresión, asomámonos un pouco e atopámonos coa boca da cova máis profunda de Galicia, é a Sima de Aradelas. Nalgunha parte do cimo do monte e en dirección oeste, hai outra cova pero menos coñecida.

Voltamos, collemos os fardeis e seguimos. Non hai perda, sempre a pista principal. Despois de un quilómetro e cuarto pasamos ó lado das Penas Míllaras, pequeno promontorio alargado na dereita do camiño; pasado este hai unha bifurcación, collemos o ramal da

Couto, bebemos uns grolos, collemos na estrada de Visuña á esquerda, despois de cen metros saímonos dela pola dereita. Colleemos o camiño da Rogueira e apartámonos del 200 metros máis adiante pola dereita. Dende aquí é todo baixar ata Moreda, quedan menos de catro quilómetros e medio. Un quilómetro e medio antes da aldea atoparemos as Cabanas: poboado de casas de pedra que servían de almacéns ós veciños.

OBSERVACIÓNS DIVERSAS SOBRE A RUTA:

-Esta permitirá no futuro, cando se desbroce o camiño entre a Ferrería Nova e Folgueiras (pouco máis de 1000 metros), comunicar a nosa Ruta do Lor con:

Alto do Couto, Seara, Rogueira, Formigueiros, Visuña, Ferramulín, Villarubín, Oencia, Pena do Seo, Brañas de Pedrafitas e coa ruta GR N°1.

Todas as rutas dos cumios da Serra do Caurel: Capeloso, Faro, Pía Páxaro, Conventos, Xestoso de Lor.

Montouto, Turrieira, Oulego (Serra da Lastra) e as Médulas.

-**Monte Cido** tamén chamado Serra das Travesas, nel está o antigo Castro de Toledo, capital dos Lougei, pobo de orixe celta (Lugh era o seu deus máis importante), emparentado etimoloxicamente con pobos de Asturias, Teruel, Bretaña, Francia, Suíza, Alemaña, Escocia, Irlanda..... Estes posiblemente ofreceron unha dura resistencia ós Romanos, xa que na base do monte, un veciño do lugar na metade do século pasado, atopou unha *aguia dun*



Foto - E. M. Vila

esquerda, que sobe ata a Boca do Couto (1,25 quilómetros), na cruz de camiños collemos o da dereita.

Despois de baixar case un quilómetro, chegamos a fonte do Alto do

Campelo

Asturias, Teruel, Bretaña, Francia, Suíza, Alemaña, Escocia, Irlanda..... Estes posiblemente ofreceron unha dura resistencia ós Romanos, xa que na base do monte, un veciño do lugar na metade do século pasado, atopou unha *aguia dun*



HOSTAL RESTAURANTE

A Fontiña

En la Sierra del Caurel

- Habitaciones con baño y calefacción
- La mejor comida típica de la zona:

- Grelos con castañas
- Entremeses de la casa
- Churrasco y cordero
- Tartas caseras

Seoane del Caurel, Telf.: 982 43 31 06 (Lugo)



Foto - E. M. Vila

Castelo de Carbedo

estandarte (depositada no Museo Provincial de Lugo), dunha Lexión Romana, posiblemente perdida nunha terrible batalla. No seu cordal atópanse vestixios de edificacións durante dous quilómetros.

- **Tábula Lougeiorum**, máis antiga e menos ornamentada que a do Carbedo, é do ano 1 da nosa era, pertence tamén os Lougei. Está depositada no Museo Arqueolóxico da Coruña (Castelo de San Antón). Presuntamente, foi encontrada por un tal J. Cajade, químico de profesión e veciño da Coruña, no ano 1983, durante

unha viaxe que fixo ó Caurel, posiblemente estivo en Cido; acabábase de publicar un libro do Caurel, onde se daba información detallada deste monte e de dous achados moi importantes: a Aguia e a Tésera do Carbedo.

- **O Monte Medulio no Caurel, suma e sigue.** No ano 2000 o Museo de León publicou un libro, *El Bronce de Bembibre*, que contén todas as ponencias e traballos que multitude de investigadores, nacionais e estranxeiros, elaboraron sobre este recente achádego do Bierzo Alto. Na páxina 102, que pertence ó

traballo do grupo de Sánchez Palencia (investigador do Instituto de Historia do CSIC e coautor do libro *Excavaciones Arqueológicas en España*, nº 110. *El Caurel*), aparece un mapa, *Propuesta de restitución geográfica*, onde se ubica con ¿? o Monte Medulio na zona Caurel-Pedrafita. Consultado telefonicamente este investigador, admitiu que deixándose guiar polas evidencias históricas e arqueolóxicas o “monte con rodas” está a punto de retornar a súa única e verdadeira praza.

Os veciños destas terras, moito máis amables e civilizados do que, xa dende os romanos nos adxudicaron algúns prepotentes, estamos agradecidos pola axuda altruista de moitos investigadores e esperamos que a administración poña nas súas mans os medios materiais para poder traballar en mellores condicións. A historia de cada lugar é unha peza da Universal.

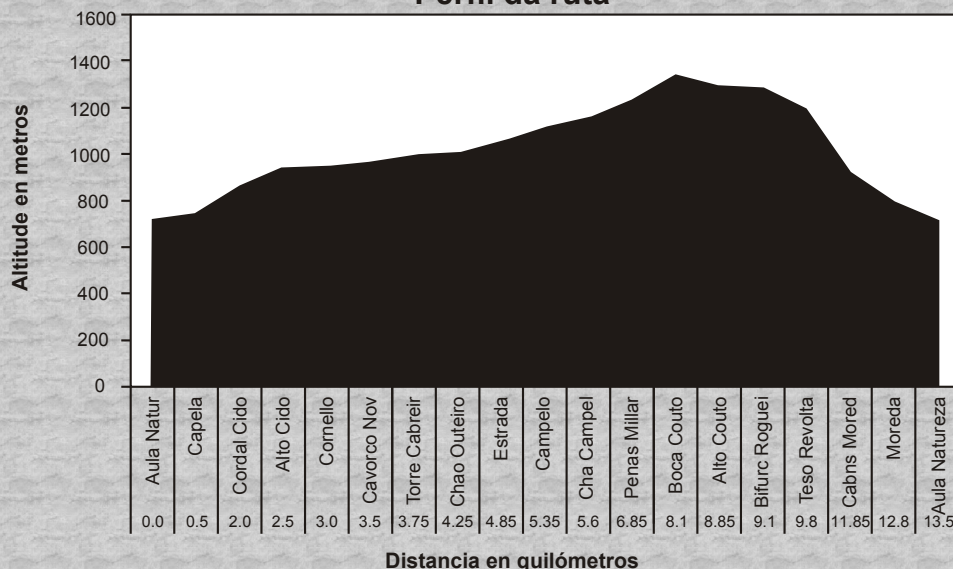
ORLANDO ÁLVAREZ

A REVISTA EN INTERNET

Dende o Nº 5 xa se pode ver a revista en internet, **A CANDEA** xa anda polo mundo na rede; para votar unha ollada e vela no seu formato orixinal basta con entrar no enderezo: www.galiciadixital.com dende ali picar o apartado **comunicación**, logo **publicaciones**, e entre outras pode verse **A CANDEA**.

GRÁFICO

Perfil da ruta



CHIMENEAS
Hogar Confort

A nosos clientes e amigos Felices Festas

CHIMENEAS FRANCESAS
RECUPERADORES DE CALOR
ESTUFAS, BARBACOAS, ETC.

Ctra. N-VI, Km. 399 - Tel. y Fax: 987 562 717
24550 VILLAMARTIN DE LA ABADIA (León)



P E R F U M E R I A S

• Droguería • Parafarmacia • Dietética • Alimentación Infantil

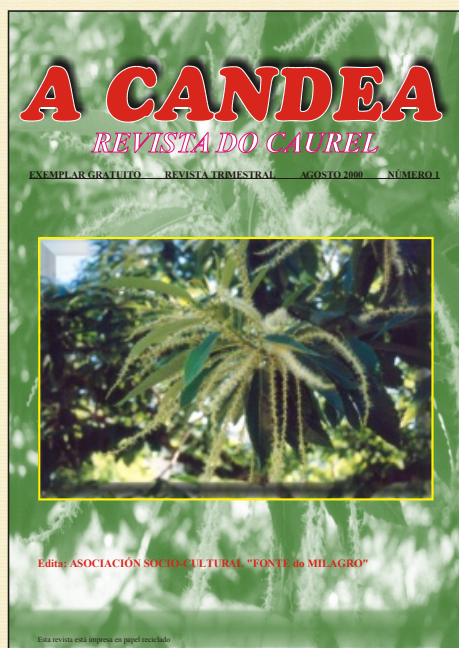
ARENAL ES MAS BARATO

**Calvo Sotelo 93-95
- SARRIA-**

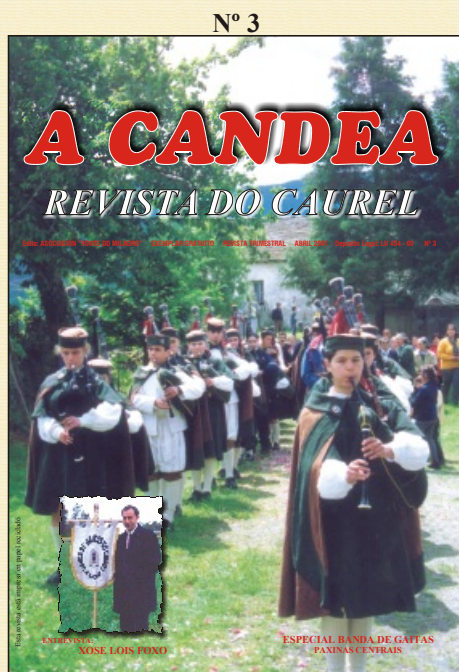
**Rúa Cardenal 33
- MONFORTE-**

**Central: Polig. CEAO - Calle Industria, 94
27003 LUGO**

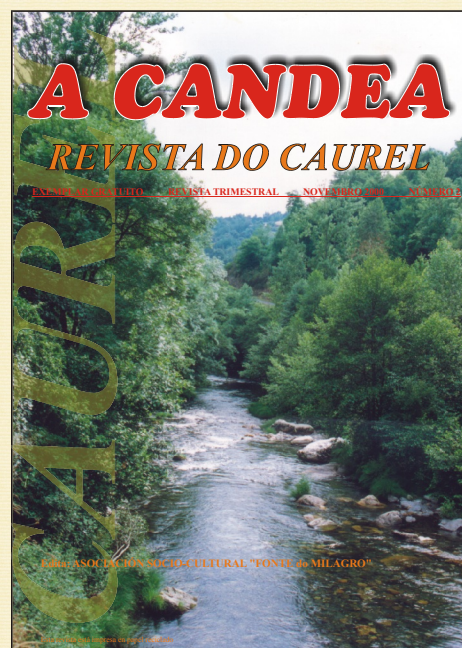
Tfno.: 982 20 70 46 - Fax: 982 20 71 14



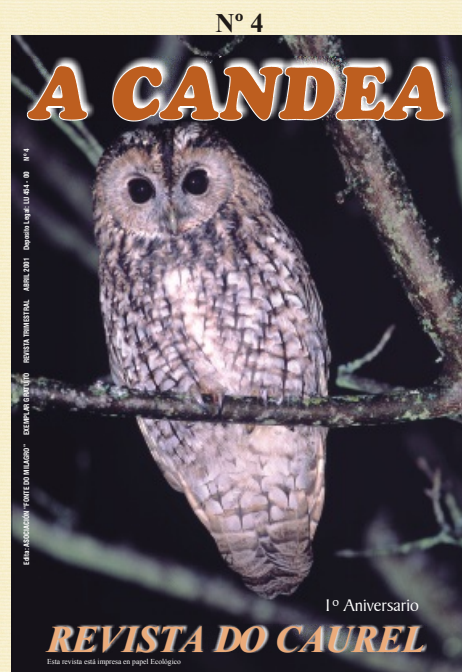
N° 1



N° 3



N° 2



N° 4

DOUS ANOS DA CANDEA

Aproveitamos estas dúas páxinas en cor para lembrar. A Revista do Caurel; dende as súas orixines, ala polo verán do 2000, case nos atrevémonos a dicir que sen non a revista do milenio pode que sexa a do século ¡Quen sabe dentro de 98 anos!. O que non principio era un proxecto cheo de ilusión pasou a ser case que unha obriga e temos que seguir adiante. Ás moitas persoas que dende un principio nos seguen, están a xuntarse máis, que dende aquelas datas a hoxe nos coñecen.

Resúltanos moi difícil poder compracer a tódolos nosos lectores, moitos están a pedirnos os primeiros números editados pero estes, están esgotados. Andamos a buscar unha solución para poder compracer a estes amigos de O Caurel e de A CANDEA.

SANDRA CANCELA

C O C I Ñ A S

RÚA MANUEL MARÍA 2-4 BAIXO

982 203 985

e-mail: cancelacocinas@mundo-r.com

*Bo
Nadal*

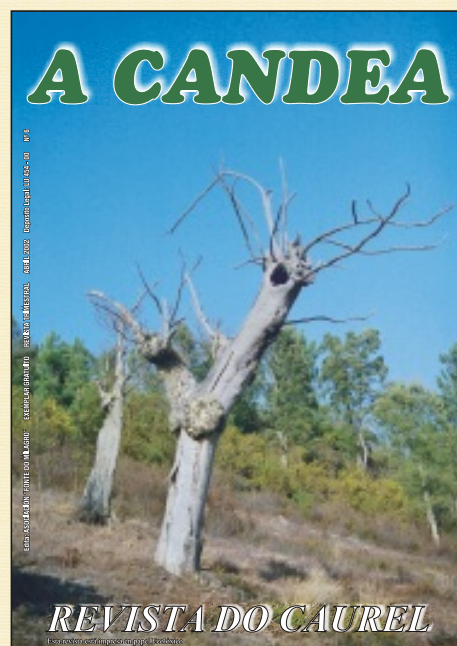




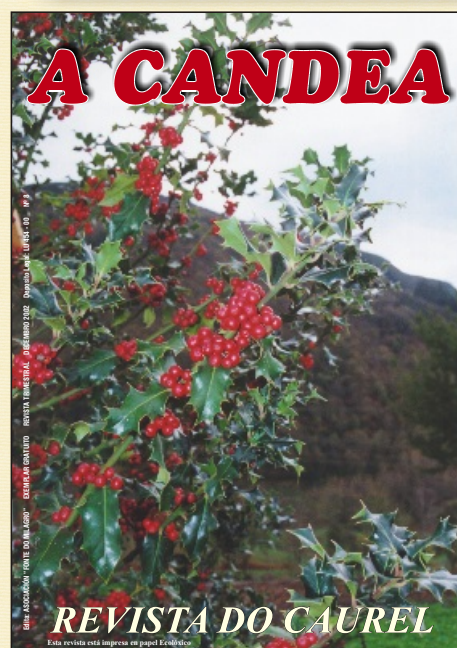
Nº 5



Nº 7



Nº 6



Nº 8

NOTA - CORRECCIÓN

No número anterior de A Candea e nesta mesma páxina saía unha relación de establecementos e entidades colaboradoras no 1º Certame de Pintura Rápida o Aire Libre "FONTE do MILAGRO" celebrado o pasado 22 de Xuño, organizado por esta Asociación.

Nesta relación non incluimos a Boutique MORENO de Sarria, uns dos máis directos colaboradores, non só no Certame de Pintura senón tamén en calquera das actividades a desenvolver por este colectivo, e que sempre atenden a chamada que dende este se fai. Por eso os responsables desta publicación pedimos escusas polo erro cometido, e agradecemos o alento e traballo que están a facer para connosco levar adiante este proxecto.



URBANO ARZA, S.L.

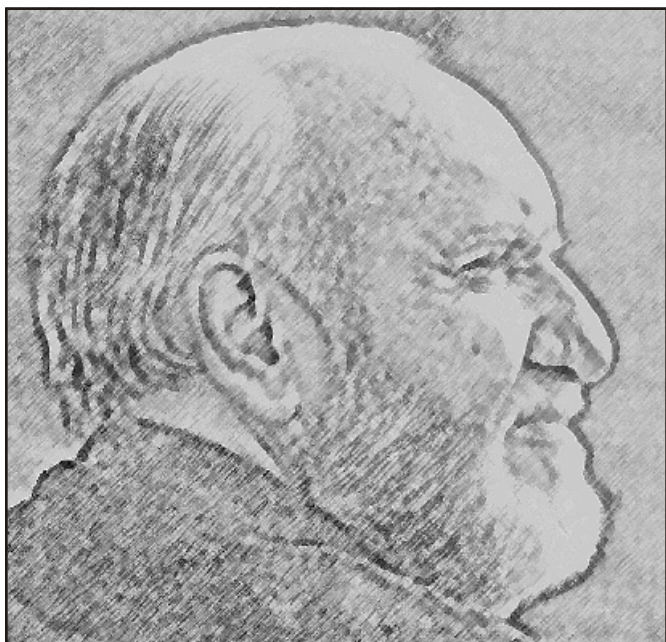
CONTRATISTA DE OBRAS

MATERIAL DE CONSTRUCCIÓN - MOBLES
FERRETERÍA - BAZAR - ROUPA E CALZADO

Supermercado CLAUDIO

C/ Deputación Nº 41
27325 FOLGOSO DO CAUREL (Lugo)

NOVONEYRA III Parte



“Tralas pegadas do POETA DO COUREL Uxío Novoneyra” (1980-1989)

No ano 80, o escritor da xeración Nós Francisco Fernández del Riego, na “Antoloxía da Poesía galega do posmodernismo aso novos” (sic) editada por Galaxia, inclúe varios poemas de Novoneyra: “Caurel dos tesos cumes”, “De tanto calar xa falo eu soio”, “Lúa da xeadá”, “Convosco falo con vós”, “Letanía de Galicia” e “Ollos de cisna e nebra” que Uxío dedica a Anxel Fole. O mesmo ano, Pilar Vázquez Cuesta saca á luz en Madrid da man da editorial Taurus “Literatura Galega” (Hª de la L Hipánicas no castellanas”) na que fai referencia ó poeta da serra. Nesa mesma época Santillana edita “A literatura de posguerra”, na que L. Cachón ó cuestionar a arte e a cultura galega pasa revista á xeración de Novoneyra. M. Catoira na “Hoja de Lunes” de Ourense (27-X-80), publica o artigo: “Uxío Novoneyra”. Naqueles tempos no nº 67 de Grial, Claudio Rodríguez Fer fala do fonosimbolismo na poesía de jNovoneyra. no 81, Xerais, na colección Grandes Mestres, saca outra reedición de “**Os Eidos (Libro do Courel)**”, unha vez máis o poeta do Courel tece e destece os seus telúricos versos, cuestionándose o baleiro existencial. **Os Eidos e Os Eidos 2**, levan ilustracións do insigne pintor Laxeiro. Nestes tempos Manuel Balboa, compón “Pasan as nebras”, composición para canto e piano (pax. 144, “Os Eidos”). No mes de agosto do verán do 81, o poeta do Courel, dá un nomeado pregón nas festas ferrolás. Non hai que esquecer que o poeta da serra mantivo unha esterita relación co

Ferrol, dende a morte dos obreiros Rei e Niebla no ano 71, data en que se estableceu un compromiso político-poético entre a cidade do Ferrol e o poeta da serra. O poeta segue a tecer os seus neotrobadorescos versos ata que no ano 82, a vida de Novoneyra dá un xiro de 380º ó ser nomeado *Presidente da Asociación de escritores en lingua galega*. O seguinte ano o poeta da serra establécese en Santiago, aínda que a súa mirada busca ó Courel na auga-neve que cae sobre a cidade do apóstolo.

--(...) *Estou en Compostela vendo nevar no Courel(...)*.

Uxío dedica á presidencia da asociación de escritores galegos 16 anos, ó tempo que colabora en sornáis e revistas e dá soados recitais que o converten no **recitador de Galicia**.

A partir do ano 83, o lirismo de Uxíodesfaise da retórica e comeza a versificar de forma máis sinxela. Nesa época María Victoria Moreno e Xesús Rábade falan da obra de Uxío en “Literatura do S. XX” (Galaxia-83). Mais será o 84 o ano clave na traxectoria de Novoneyra, un dos seus amigos da época madrileña, compostlá e lucense, o escritor de Vilanova dos Infantes, Xosé Méndez Ferrín publica o riguroso estudio da poesía galega: “**De Pondal a Novoneyra**” (Xerais). Méndez Ferrín salienta (...) *Entre os poetas da Xeración das Festas Minervais (...) a: M. María e Novoneyra (...)* e os sinala como (...) “**Os máis novos autores de cantigas neotrobadorescas(...)**” (Páx. 270 Ob cit.). Méndez Ferrín, o creador do utópico país de “Tagen Ata” engade no estudio histórico-literario unha pequena biográfica de Novoneyra, a nota crítica de Ferrín asegura: **“(... O poeta é un vate que comparez na asemblea comunal e clama cun versículo augural, pola patria, pola liberdade(...)) (sic) pág. 280-281, ob cit (...).”** Novoneyra percura o esencial, e a mestria dos seus poemas ten raíz na dialéctica entre explícito e un inmenso silencio no que aboia o texto”(sic) (pág 280 ob cit).

Os versos de Novoneyra están presentes nos traballos de diversos estudiosos. No ano 85, Anxo Tarrío Varela, analiza “Os Eisos” en “Fragmentos de críticas, apoloxías e semblanzas”: Novoneyra, Uxío, “Os Eidos. Libro do Courel”. (Xerais). O mesmo ano, o nº 283 de “A Nosa Terra” reflicte a clave do pensamento novoneiriano: - (...) “*O idioma é o depositario do pasado profundo(...)*”.

Naquela época, no Chao de Seixas, na subida ó Faro de Chantada érguese un monolito dedicado a Novoneyra que recolle versos do poeta chantadino Pablo Rubén Eyre. O monolito situado na terra do trovador Xoán de Requeixo de que temos constancia das súas cantigas polo Cancioneri de Colocci Brancucci e o Cancioneri da Biblioteca Vaticana nº 89 di: (... “*Fui, eu, madre, en romaría/a Faro con meu amigo(...)* X. de Requeixo. Os poemas de Novoneyra establecen unha ligazón de séculos coas cantigas dos trovadores medievais ó incrustar nos versos o significado da terra. Anos máis tarde, no



Hospedería Bar

FERREIRO



- **Habitaciones con baño**
- **Comidas de la zona**

Telf.: 982 43 30 65 - 982 43 30 23
Seoane do Caurel (Lugo)

99, o poeta do Courel falará da subida ó cumo do Faro no libro “Arrodeos..., etc” (Ed. X Gcia) (...) “*Atrousar polo Faro neve xeadá*” (...) Máis aínda teñen que pasar dúas décadas. Os anos oitenta foron decisivos para a cultura galega, no 85, X. M del Caño, ó volver de Valladolid, funda con Manuel Díaz a desaparecida revista ourensá “Follas secas”, revista que ofrecía “información, creación e humor”, dende onde escritores, poetas e pintores galegos emprenden unha loita dialéctica. En maio do 85, o nº 0 de “Follas secas”, reflicte un retrato de Novoneyra, autoría de Aida M. R. Táboa que subscribe unha contundente frase do propio Uxío: **“Neva para atenuar o mundo”**. No

outono do mesmo ano, o poeta da serra recibe a medalla “Celanova, casa dos Poetas”, evento que tamén recolle “Follas Secas”. No nadal, esta revista publica o poema: **“Galicia teima vida- Poema mundo Laxeiro”**, versos que Uxío escribiu no Courel en setembro do 71. A mesma revista ourensá publica o interesante artigo: “Uxío Novoneira, Os Eidos, cumpren 30 anos”, traballo asinado por Xesús Rábade

Paredes e ilustrado con fotos cedidas polo parene de Uxío, o avogado Neira Pol, o artigo engado un retrato de Novoneyra de Martínez Taveira e unha fotografía do poeta da serra coa súa inseparable compañeira Elba Rei. Follas Novas tamén inclúe: “Presentación de Uxío Novoneira”, análise da vida e obra de Uxío, asinado por X. Valcárcel. A mesma revista publica o poema de Uxío **“O monte do Cido”**. (...) “*Cido de castro e couso*” (...), refírese ó monte que está fronte a Parada, a aldea natal do poeta. Dende Moreda, na subida ás ruínas do castelo santiaguista do Carbedo, o poeta soña a paisaxe e suma a lenda coa historia *“para unha futura nova edición de Os Eidos”*. edición que sairá á luz da man de Xerais, reedición ampliada e correxida con antoloxía e glosario do propio autor que engade o poema **“O monte Cido”** e unha ringleira de nomes de trobadores, entre os que está *Martín de Praducelos* que, segundo Novoneyra, era natural de Praducelo, aldea louzareña, preto de Bustofrío, na subida á Pedra pero os portugueses avalados pola ilustre Carolina de Michaelis de Vasconcelos aseguran que Martín era de Valongo, preto do Porto a carón do Douro, pero non cabe dúbida que a opinión de



Foto - Stefan Pohler

Cachueiro en Ferreiros

Uxío é domáis suxerente.

Na metade dos oitenta, o poeta do Courel comeza a recompilar as súas obras. No 86, sae outra das numerosas reedicións de **“Os Eidos”** de Xerais. O mesmo ano, a Deputación de Lugo publica un poemario amoroso, nunha liña erótica-existencialista que titula: **“Muller para lonxe”**, acompañan ós poemas ilustracións do pintor lucense Carlos Pardo Teijeiro, con epílogo e crítica do estudioso novoneirano o escritor lucense Claudio Rodríguez Fer. Nesas mesmas datas o arpista-cantor **Emilio Cao** saca á rúa *“Amiga alba e delgada”* que inclúe poemas de Novoneyra cos que establece unha

conversa músico-poética que culmina en varios *recitais*. No ano 88 o poemario socio-político **“De Caurel a Compostela”**, reflicte poemas de Uxío do 56 ó 86, edición de Sotelo Balanco na que destaca a característica grafía novoneirana, súmanse retratos de Laxeiro e debuxos do pintor Maside vencellado ós anos mozos de Uxío, acompañan os versos, o artista Lorient e fotos de García Cabezón, fotógrafo e amigo persoal

de Novoneyra, debido ó destino de Federico como médico de Seoane do Caurel. O libro engade debuxos e escritos doutro amigo de Uxío, o pintor R. Patiño. Colabora no libro Jardiel e fai comentarios Herminio Barreiro, engádese un extracto do artigo xa citado de Rábades Paredes, editado en Follas Secas; acompañan os poemas de Uxío debuxos e comentarios de Luis Seoane, críticas de Méndez Ferrín, Basilio Losada, C. Rodríguez Fer, X. L. Franco Grande e X. Valcarcel, e xúntanse escritos da revista “Si la píldora bien supiera no la doraran por fuera”.

A preocupación socio-política de Uxío cada vez está máis comprometida, “De Caurel a Compostela” reflicte o “paseillo” de Manuel pola serra, paseo que vai dende Savane a Meiraos e á cova da Teixeira, (onde aínda hoxe lembran os homes que tiraron no foxo durante a guerra!). O poema vai dedicado a Federico García que segundo o escritor e catedrático da Universidade de Granada, Andrés Pociña era como chamaban os amigos de Granada a Federico García Lorca. Hai que lembrar que no 36 Federico rematara de escribir “A Casa de Bernarda Alba”: (...) *Bernarda: Y no*

TAXI Y
SUPERMERCADO

ALEJANDRO

FOLGOSO DO CAUREL (Lugo)
Tfno. 982 43 30 87



Y PANADERIA
CASA PUENTES

Francisco Javier Castro Fernández

C/ Carreira, 1
FOLGOSO DO CAUREL
27325 (Lugo)

Teléf. 982 43 30 87 - 982 43 30 36
Móvil 608 98 70 82

quiero llantos. La muerte hay que mirarla cara a cara. ¡Silencio! (...) (sic) (3er acto da Casa de Bernarda Alba. Fco Gcia Lorca). O mes de agosto García Lorca, a quen os seus amigos chamaban “Federico García” foi asasinado.

En “De Caurel a Compostela”, Novoneyra fai unha homenaxe ó “paseillo” que sufriu o poeta granadino, antes do fusilamento- “*O que lle pasou o meu pobo pasoume a min*”... No mesmo ano 88, sae do prelo outra reedición de “Os Eidos”, nesta ocasión tratase duna edición bilingüe galego-eusquera de “**Batzterrak-Os Eidos**” (Pamiela-Pamplona); a obra en 2 tomos corre a cargo do poeta de Donosti Koldo Izaguirre con quen Uxío repasou os textos da edición bilingüe no Parador de Gondomar en Bayona (Pontevedra).

No 89 Novoneyra participa en Lugo no “II Congreso de escritores de Lingua Galega”, ó ano seguinte, sae outra reedición de “**Os Eidos**” de Xerais que engade unha introducción e interesantes notas do casal de escritores lucenses e estudiosos novoneiranos Carmen Blanco e Claudio Rodríguez Fer. O traballo dos escritores lucenses é unha axuda indispensable para os que desexen percorrer-las pegadas do poeta pola serra a través da “*fonosimbolización do silencio*”. No mesmo ano, Claudio R. Fer, fai unha crítica metodilóxica que referencia a expresividade simbólica dos grafemas e a fonoestilística da poesía de Novoneyra en “Poesía galega” (Xerais) (...) “*os fonemas vibrantes, que o poeta recolle moitas veces a través de onomatopeyas que xa están lexicalizadas na propia lingua/roxir, ruxir, etc (...) Provoan o son que imitan a través da súa eficaz alileración que fai escoitar o ruxir das follas, (...) O rastrear do lobo...*” (sic). A poesía novoneiriana atopa subliminais mensaxes co poeta lanza na fala caurelá, utiliza a dialéctica e furga na almadende as entrañas druídicas da serra. Naqueles finais dos oitenta, a editorial Luis Vives saca unha publicación que rompe coa tradición poética de Novoneyra, trátase do libro de contos “**O cubil do xabarín**”, no que varios protagonistas entre os que se atopan Rabilete e Gatillo anímannos a percorrer a serra.

O día 1 de abril do 89 o poeta fai unha viaxe á antiga capital mindoniense para despedir un dos grandes escritores lucenses. Con rápidos trazos, escribe unha carta cargada de metáforas: *Querido Alvaro: (...) Vimos verte en abril/ (...) Abril, Alvaro? vimos dicirche xa é abril/ (...) Exa é abril(...)/ Abre os ollos/ (...) xa pasaron 8 das mil primaveiras (...) Chove co sol/ (...) (sic),*

extracto do poema inédito que Uxío Novoneyra fixo a Cunqueiro con motivo do seu pasamento do que temos constancia gracias a Armando Requeixo (Nº 2 revista Modafal-2002. Mondoñedo)

César Cunqueiro, o fillo do insigne mindoniense Álvaro Cunqueiro no mesmo nº2 da revista Monfadal publica uns poemas inéditos que titula “poemas de la aceptación”, poemas dedicados a Novoneyra. (...) *Anuncio indifereente de partida* (...). César Cunqueiro fai mención ó día que Uxío visitou a casa dos Cunqueiro en Mondoñedo: (...) “*Cruzo el portal recitando un poema sobre una nave llena de marineros que hablaban de vino y mujeres que iban a encontrar el puerto de una antigua ciudad* (...) “*Fue como si mirase para uno de los compañeros de Ulises* (...) (sic) (páx 55. Nº2, Revista Monfadal. Mondoñedo 2002). Do mesmo xeito co errabundo Ulises o Odiseo non pereceu asolagado; os poemas de Uxío rexorden nunha nave chea de mariñeiros na busca do porto onde acougar, no eterno soño de Penélope, antiga tecedeira da serra courelá. A historia venta o presaxio. Ulises o Odiseo, ¿volve na busca de Troia ou en realidade o que buscou sempre foi **O Courel**?

Odiseo:

(...) “*Salga Algún a mirar: no sexa que xa estean cerca os que veñen*”. Odisea. Homero.

MERCEDES VÁZQUEZ SAAVEDRA. O COUREL.

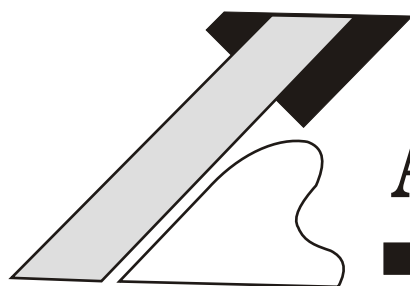
Verán-outono 2002.

(continuará no vindeiro número)



Foto - E. M. Vila

O Caurel



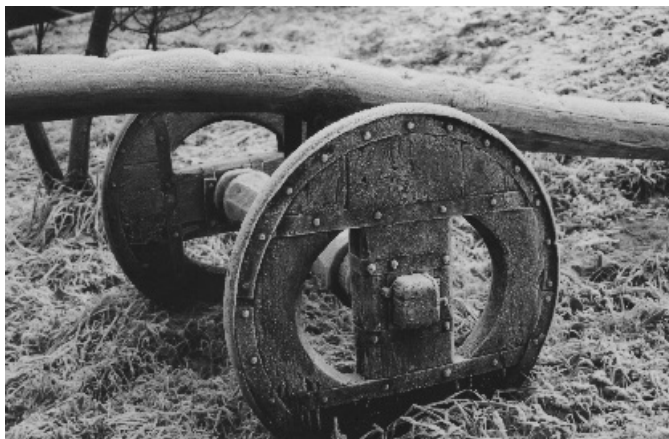
**Serigráfica
ARGENTINA**

**IMPRESIÓN SOBRE TODO
TIPO DE MATERIAL**

C./ Flor de Malva, 21
Tel. y Fax - 982 20 21 93
Garabolos - Lugo

COUSAS DO CAUREL II

No número seis da revista fixemos un percorrido polos tempos xa distantes das escolas rurais. Bo sería tamén facer unha recompilación deses grandes persoeiros do Caurel, algúns xa os imos coñecendo a través desta revista e tamén gracias o importantísimo labor que está a facer o noso amigo Xosé Lois Foxo que tivo a grande idea de sacalos do recuncho escuro das lareiras para que espaxearan os seus



saberes, unha cultura herdada dos ancestros que eles foron enriquecendo ó longo dos anos, despois de pasar innumerables vicisitudes.

Sempre houbo nesta terra nosa cantigueiros, brindeiros, poetas, gaiteiros... Destes uns tocaban ben a muiñeira, outros a mazurca e había outros que lle pegaban a calquera cousa, en fin, como dicía unha muller do meu pobo "o caso é tocar a gaita, galán. Non hai coma unha gaitiña co punteiro do regulamento e un foleco axeitado."

Houbo e hai paisanos, homes e mulleres, que teñen ditos e respostas agudas e non faltas de gracia, deses que teñen unha resposta axeitada para todo antes de que o contetulio acabe de falar. Agora lembro que eu cando era cativo ía para comediante, mais a miña avoa quitoume tal arela da cachola; un día fixen unha actuación diante dela e ó rematar díxome: "¡Ai, fillo!, tes menos gracia cá marrá do Chousiña" O Chousiña era un home fraco, pequenote, que vivía nunha aldea preto de Espandariz onde vivían meus avós, e o pobriño tiña unha marrá no carrello que remataba nun curuto por enriba da cabeza. Cando o vin por primeira vez pregunteille á miña avoa por qué tiña aquel vulto no carrello e ela díxome: "ai, eu non cho sei, fillo, pregúntallo ti"; así o fixen e el respondeu: "mira neno, cando era cativo xogabamos ós calvos e quen perdía tiña que levar ó outro a requicho; nunha desas a min subíume enriba unha marrá e aínda non a dei baixado". Logo xa me fun dando conta que aquel home non era ningún parvo, tiña un grande sentido do humor, estaba a ben consigo mesmo e sabía levar a vida, conforme coa sorte que Deus lle dera.

Tamén o Caurel foi, e é, terra de poetas. Anque eu coído que os poetas son xente rara, que cantan e gaban a fermosura de belidas rapazas, cousa que non é preciso facer porque ben se ve; outras veces soñan con tesouros e falan dos cabelos dourados, labios de rubí, dentes de perlas...; e cando lle fan as beiras a unha moza xa tolean de todo, dinlle cousas así:

"Espérame mañana a la sombra del ciprés, esta noche cogeré la luna para ponerla a tus pies", ou toladas polo estilo, como se para coller a lúa non fixera falta máis que estarricar o brazo e botarlle a man.

É certo que hai poetas grandes, poetas que son grandes non só polo que din senón polo ben que o saben dicir, que saben cegar ó miolo das cousas e tocar a arpa das almas.

O poeta do Caurel, coído que o máis grande foi, e é (a obra permanece), Uxío Novoneyra. Hai xa tres anos que se foi, mais as súas pegadas estarán sempre nos rúes do Caurel e a súa voz ecoando nos penedos.

Non vou facer un percorrido pola súa vida e a súa obra; hai dabondo escrito e nos números precedentes deixounos un interesantísimo traballo a amiga Mercedes Vázquez Saavedra. Só pretendo que estas liñas sexan lembranza, unha pequena homenaxe a ese home que sempre estará connosco. Eu non o tratei moito pero tiven o pracer de estar na súa casa de Parada ("A casa de pedra e cal vella solaina e ventanas prá serra- feita fai cen anos á miña maneira") un par de veces, parolando con el. Tiven tamén a grande honra de que el presentara o meu libro "Juegos al anochecer", xunto con "Terra queimada" de Xesús Manuel Marcos.

VICENTE TOUZÓN

Aquela voz

*¡Calou aquela voz un día triste,
a voz que nas penedas ecoaba!
Un día de outono treboento,
un día que amenceu sen alborada
montou dacabalo dunha nube
que foi arrastrada polo vento.
Mais o eco que mora nas penedas
anda sempre revoando estas ladeiras
e o vento vai tras de algo tristeiro
por camiños, corredoiras e carreiros,
por carrozos, por regueiros e pincheiras,
e ás noites choromica polos eidos.
¡Calou aquela voz un triste día!
Voz melosa nos beizos da pastora,
clamorosa chorando a Ribadaira,
voz irada fronte das inxustizas,
agarimosa cando a voz é namorada.
Voz que bebeu da auga destas fontes,
que agatuñou polas abas destes montes,
voz espida mergullando naquel lago,
que andou paseniño de Caurel ata Santiago.*

CASA CONSTANTINO

APARTAMENTO DUAS
HABITACIONS DOBRES

HOSPEDAXE E COMIDAS CASEIRAS

GRUPOS HASTA
8 PERSOAS

ESPECIALIDADES EN COMIDAS CASEIRAS:

Tabla de embutidos caseiros - Tortilla campeira - Cordeiro do Caurel - Terneira da casa - Variedade en postres caseiros

Venta de camisetas e outros artigos do Caurel

Folgozo de Caurel (Lugo) Telf. 982 433005

PASADO E PRESENTE DUN POBO... MEIRAOS

INTRODUCCIÓN

Moitas veces me preguntei o significado deste nome, que de feito ten unha orixe incerta. Parece ser que significa "Lugar próximo a auga estancada".

En documentos antigos con data do 1632 aparece "En el lugar de Meyraos..." No Catastro do Marqués da Ensenada (1752, volve aparecer cunha "Y". No diccionario de Madoz aparece "Meiraos ayuntamiento de "Cauredo".

DESCRIPCIÓN E HISTORIA

Na "Pena Furada" hai probas dun asentamento humano prehistórico, aínda que a orixe do pobo habería que buscala no "Castro de Rebouta" ou de "S. Estevo", onde ata hai pouco quedaban os restos da que fora unha capela e numerosas sepulturas. Algún desastre natural (un incendio posiblemente) fixo que os habitantes buscasen outro emplazamento. Estepobo, cabezadunha importanteparroquia, das nove que hoxe forman o Concello de Caurel, tivo unha certa importancia en tempos pasados. Chegou a ter unhas corenta, ou quizais máis casa-vivenda, incluía a pequena poboación do Mazo, que estivo agregada administrativamente a Meiraos ata finais do século XX.

As primitivas construcións do pobo eran dunha certa altura, algo pouco usual nesta bisbarra, feitas con laxas de pizarra, acuñadas con barro, dunha ampla gama de cores ocre e grises. Algunhas revestidas de "Opus Caementicium" (primitivo formigón ideado polos romanos, composto de grava, area, cal e auga) e con "Cousuliños". Nalgunhas casas hai portas e ventás feitas con pedras de canteiría, o que nos fala dun certo abolengo dos seus moradores. No libro do Interrogatorio do Catastro da Ensenada, aparecen os nomes de dous nobres que habitaban no pobo e numerosos artesáns.

Con numerosas rúas estreitas e sinuosas, agás as dúas principias que en sentido lonxitudinal cruzan o pobo.

Meiraos conta con capela propia, que era unha sinxela construción rematada cunha campaiña e una veleta, dentro uns interesantes retablos pintados con fermosas cores que o que escribe calificaríalos de Románicos con influencias Bizantinas, e tres tallas: A Virxe do Carme, S. Francisco e no medio S. Estevo patrón do pobo. Esta capela sufriu unha desafortunada reforma nos anos sesenta do pasado século que a deixou exenta de todo interese artístico, agás as mencionadas tallas. Había unha Capelanía con importantes propiedades que perdeu coa

Desamortización de Mendizábal, ata hai pouco quedaba un Vía Crucis dende a Capela ata a Igrexa Parroquial.

O éxodo rural fixo estragos neste pobo, un dos máis castigados pola emigración quedando na actualidade unhas doce ou trece casas habitadas todo o ano.

Ocupa unha extensa área, formada por grandes e moi productivos labradíos, prados de regadío e un dos mellores e extensos soutos do Caurel. Simplificando excesivamente os seus deslindes, diremos que chega dende "as Cancelas da Trapa" ata o "Castro de Cousuliños" e dende o marco de "Fomperido" ata a "Tara da Nevada", lindando cos pobos de Seoane, Piñeira, Vilela, Vilasivil e Mercurín.

A xeografía desta aldea aparece surcada de Norte a Sur por numerosos e profundos carrozos froito dos fortes torrentes ocasionados polas treboadas do verán. Está bañada polo río Pequeno e os carrozos de "Resoutullo" e "Vilela" neste último os veciños contaban cun arcaico, inxenioso e complicadísimo sistema de reparto de auga de rega, baseado na luz solar, aínda hoxe quedan as marcas do que poderíamos chamar reloxo solar



Meiraos



Rúa Quiroga de Arxentina, 12-Bajo Izq.
27.320 Quiroga (Lugo)

Teléfono: 982 42 87 65

Móvil: 659 78 14 10

Fax: 982 42 87 65

E-mail: metrovial@yahoo.es

natural, que non estaría mal recuperar.

Quedan algunhas, dous muíños de auga, en estado ruinoso, algunha fragua, teares, lareiras, pontes de madeira sobre o río Pequeno, fornos de cocer o pan e tamén había dous “Caleiros” ou fornos de cal que foron derruídos cando se construíu a estrada Seoane-Lóuzara na pasada década dos sesenta. O diccionario de Madoz fala “...*dun martinete de ferro preto do río Pequeno (Lugar onde máis tarde se instalou a planta de electricidade)*”. Tamén di que “...*o correo chegaba a este pobo dende a Veiga do Valcárcel, por medio dun peatón os mércores e sábados e saía os martes e venres. O comercio consistía na agricultura, na extracción do ferro e na importación do viño polos arrieiros*”.

Percorrendo o pobo aínda hoxe vemos que quedan vestixios dunha antiga canle que abastecía de auga ós habitantes, a tradición cóntanos que perdurou ata comezos do pasado século, momento que unha nova traída chamada “A Cañería Vella” substituíu á anterior, acercando a auga máis preto das vivendas. En 1965 instalouse a auga nas casas, dous anos mais tarde chegou a electricidade, aínda que os veciños do Mazo xa contaban cunha planta de electricidade propia que se conserva hoxe preto do río Pequeno.

Non é certo, aínda que se dixo moitas veces, que esta construción era a primitiva que albergaba tamén os mazos do

ferro, estes estaban noutra construción de maior tamaño preto da que se conserva na actualidade, e cando caeu utilizáronse os seus materiais para estouta. Daquela primeira soamente quedan un túnel que levaban a auga para “os mazos”.

Quedan dúas fontes cubertas que foron restauradas parcialmente.

Outra canle chamada “Rego de Fontabrán” transportaba a auga polo monte, dende tempo inmemorial para uns prados de rega, a pesar de que nos últimos anos os veciños xa non a utilizaban conservábase en perfecto estado ata que a construción da estrada de Teixeira a deixou inutilizada por completo. Deste mesmo lugar saía outra canle que levaba a auga ata a “Mina da Toca”.

Numerosas cabanas espalladas por todas partes, incluso formando poboacións coma a que se atopa á beira do río Pequeno falan da importancia que a gandeiría tivo dende tempos remotos ata hoxe.

En resumo un pobo cunha longa historia que a veces pesa negativamente sobre él.

JESÚS ALFONSO PARADA JATO
MEIRAOS



euro 
 **lack**
fábrica de pinturas

pinturas **RICARDO**

RICARDO VARELA VARELA
DELEGADO DE VENTAS

M^a TERESA CASTRO ÁLVAREZ
VENTAS

C/. Manuel María, portal 1 - baixo A
Tfno. y Fax 982 212 209
Particular 982 245 248
27003 LUGO

FESTA DA CASTAÑA DO CAUREL

Xa fai 15 anos que un grupo de persoas decidiron adicar unha xornada á celebración e honra da castaña, froito este que chegado a terras do Caurel dende tempos lonxanos, foi base e sustento dos moradores da serra. Este grupo de xente, moitos deles foráneos que a súa actividade laboral os trouxo a este Concello, e que algúns aínda continúan e xa son uns caurelans mais, como é o caso de Paco “o forestal” un granadino afincado dende fai moitos anos aquí e asemella facelo para sempre; Concha “a farmacéutica” xa deixou O Caurel fai cinco anos, pero síntese unha veciña mais, coma seu home Modesto, o que fora Secretario do Concello. Eles e outros amigos e veciños fixeron do que, nun principio semellaba un pequeno proxecto, sexa hoxe unha realidade. Na súa orixe xa se plantexou que a festa ía ter unha ubicación alternativa entre Folgoso e Seoane, as dúas localidades maiores do Concello e de mais actividade comercial, así o organizar a primeira edición en Folgoso íalle corresponder as edicións impares na capitalidade do Concello, e as pares en Seoane. Ininterrumpidamente foise celebrando como acordado e, ano tras ano, está a ter unha mellor acollida sendo moitos os asiduos dende as primeiras edicións e moitos os que veñen de novo e serán, a bo seguro, visitantes para vindeiras celebracións.

Certas cousa cambiaron dende as primeiras festas, daquelas formaban a comisión un grupo de persoas, agora a organización corre a cargo de Asociacións, a de Mulleres Rurais en Seoane e a recentemente creada A Coroa de Folgoso, a esta última tocoulle levar este ano o traballo que como en calquer festexo destas características non está exento de complicada labor. A dita asociación comezou a súa andaina no mes de Febreiro deste ano e xa ten experiencia nestas actividades; os seus membros levaron o peso na organización da I Festa da Empanada de Acelgas celebrada o agosto pasado.

Preside este Colectivo Rosa María Potou Arza; ela, e o conxunto dos membros traballaron de arreo para que esta XV Edición da Festa da Castaña do Caurel



resultase o máis exitosa posible. E toca dicir que a organización e, para ser o primeiro ano resultou exitosa, coma en todas as celebracións sempre aí algunha puntada e se algunha hai que por, foi a ubicación. O lugar habitual era o Souto da Carroza na entrada do pobo, entrando dende Quiroga, pero a razón que levou ó cambio da ubicación foi o mal tempo que se aveciñaba; así se vía vir a xornada do sábado 9 vispera da celebración, e logo da experiencia vivida na última edición celebrada en Folgoso a que os supersticiosos achacaban que ó ser a 13 edición por eso non parara de chover en todo o día e nunca mellor dito “aguara a festa”. Pero esta edición pódese dicir que o tempo acompañou, non fixo un día de primavera pero tampouco se estaba tan mal no patio do colexio, o lugar escollido e que

GALICIA EN EL MUNDO EN INTERNET

ACCEDA A GALICIA EN EL MUNDO A TRAVÉS DE INTERNET EN EL PORTAL

www.galiciadigital.com

durante toda xornada estivo cheo de xente. O pregon deste ano correu a cargo de Berio Quiroga Gallego, que fora mestre e alcalde do Caurel na década dos sesenta, non faltaron tampouco as autoridades como ven sendo habitual, persoeiros da vida política e os alcaldes de concellos limítrofes.

Durante a xornada asáronse preto de 500 quilos de castañas e deuse boa conta dunha barrica de viño; os tambores non deixaron de dar voltas durante o día.

Os rapaces da Banda de Gaitas do Caurel e unha charanga de Ourense puxeron o punto musical. Non faltou, como é habitual, unha exposición que xa o sábado foi visitada por moitas persoas. Nela podían verse dende obras dos pintores e escultores do Caurel, así como outros artistas e artesáns, aperiros de labranza xa en desuso, fotos antigas. Non cabe lugar a dúbidas que é un dos maiores atractivos desta festa. A FESTA DA CASTAÑA



Foto - E. M. Vila

A FESTA DA CASTAÑA

Castiñeiros xenerosos
Orgullo da nosa terra
Dan castañas e madeira
E pro inverno dan leña

Imos facer unha festa;
Cantarémoslle a castaña,
Ós castiñeiros, e ó soto
Ós rapaces e ás rapazas,

Ás que baixan da montaña
E ás que soben da ribeira.
Cantaremos moi alegres
A alborada de Veiga

Merendaremos no soto
Bailando entre as follas
secas,
Para facerlle unha homenaxe

Ó fruto da nosa terra.

Con magostos e bon viño
Que sempre as festas alegra,
Bailaremos muiñeiras
As danzas da nosa terra.

Tocan os gaiteiros
As foliadas galegas,
O vento sogá con elas
Ata Pena de Penalba.

O eco vai repetindo
Entre ríos e montañas
Celebrando a nosa festa
Homenaxe a castaña

MARÍA JESÚS RODRÍGUEZ DE MARTÍNEZ
CARACAS - Venezuela



*Restauración, Reciclaxe
e Moble rústico artesanal*

A toca, 4
29320 Quiroga (Lugo)
Telf. 982 15 54 00
Móvil 679 22 68 62
www.compunova.net/armaior

COUSAS QUE ACONTECERON

Dende a última edición da Candea hasta hoxe forón moitos os actos e acontecementos que se sucederon na zona, cousas que debemos lembrar nesta sección. As datas de verán e con elas o regreso de moitos emigrados fai que boa parte do verán se encha de actividades, lúdicas, gastronómicas e todo tipo de festexos. A continuación mencionamos algún deles.

V FILANDON DE MÚSICAS DO CAUREL

Este evento chega a súa V edición. Organizado polo musicólogo e estudioso da gaita, Xosé Lois Foxo, anque a súa labor, basicamente a desenvolve como Director da Real Banda de Gaitas da Deputación de Ourense. A condición de nativo do Caurel e amante do lugar, fai que estenda o seu traballo tratando de recuperar e manter viva a cultura musical da zona. Para elo recolleu cantares, algúns inéditos e outros esquecidos, solo lembrados por persoas que se aproximan o século de vida; estes cantares, coplas, poemas, etc. recollidos nun libro, casete e CD para que podan ser ollados oídos.

Para amosar estas obras, organiza os Filandóns (reunións de músicos, cantareiras e artistas). Nestas reunións xúntanse cada edición un maior número de persoas; o interese que espertan estas actuacións fai que xa sexan moitas as persoas que de máis ala do Caurel se achegan nesta data a presenciar dito espectáculo.

Este ano celebrouse o 4 de agosto e no lugar de costume, o lago de Esperante; e, como ben sendo habitual, ofreceuse un xantar baixo dunha carpa que reuniu a máis de 200 persoas.

En cada edición faise a presentación dun libro e un disco, neste caso o traballo presentado foi o primeiro disco da Banda de Gaitas do Caurel a que Foxo fundou e dirixe. Este disco leva o título de O SON DOS EIDOS; nel recóllense, ademais de pezas tradicionais interpretadas pola Banda, outras coplas e cantares. Ten este disco a peculiaridade que boa parte da súa gravación fíxose o aire libre, en paraxes tan espectaculares e insólitos coma as Fontes do Cervo na Rogeira e a Lagoa de Lucenza.

I FESTADA EMPANADA DA ACELGA

A recentemente creada Asociación A COROA de Folgoso, dentro do seu calendario de actividades, organizou o pasado 11 de agosto a festa e degustación da empanada de Acelga, prato este que antano tiña arraigo no Caurel pero, pouco a pouco, foise esquecendo. Dende fai unhas datas, e coincidindo co aumento de visitantes que a zona esta a ter, algúns negocios dedicados ó Turismo Rural ante a demanda de produtos gastronómicos da zona, recuperouse este manxar segundo opinión de moitas persoas que nin de tal prato oíran falar.

Esta foi a razón que levou a este colectivo de Folgoso a ofrecer unha degustación desta empanada, coincidindo cunhas

datas onde O Caurel se atopa cheo de xente, moitos foron os que se achegaron a degustar unhas racións.

Con unha boa organización non faltaron outro tipo de actuacións para animar a xornada a que se deu fin a altas horas da madrugada con unha verbena. ¡Que o ánimo non se perda e o próximo ano podamos acudir a II Edición!

A FESTA DOS NENOS EN VILAMOR

Domingo dos Catuxos co bombo, Manolo de Bernardo co tambor, Reinaldo ca gaita e Arsenio co acordeón; atrás o Parda e a súa armónica, a alborada polas rúas de Vilamor comendo e bebendo de porta en porta, na casa do cura non faltaba o melón con xamón, a misa e procesión e no campanario os rapaces volteando as campás, Carlos trala barra da cantina como se alí levara toda a vida, e todos bailando ó son que a



Foto - M. Pombo

A festa dos nenos

orquestra impoñía nas, case que sempre frías, noites no Campeleirín. Isto era a Festa de San Vicente.

Estes son os recordos que Ana garda da súa nenez cando, ano tras ano, ca súa familia acudía e acude a disfrutar do descanso de verán

Esta rapaza cando volve o pobo ve estes rapaces como non tiveron a sorte que ela tivo: vivir e disfrutar das festas do pobo. Vilamor non celebra a festa e isto cáusalle un pouco de tristura, dáse conta que a María, Manuel e Marcos, os únicos nenos que viven no pobo lles gustaría vivir o que ela, de nena,

EL GORDO DE La Primitiva

Bono Loto

La Quiniela

La Primitiva

Reserve xa a súa Lotería de Reis

ADMINISTRACIÓN Nº 12

Boa sorte e Bo Nadal

Crta. N-VI, km. 501,6
27004 LUGO
(Centro Comercial Carrefour)
Telf. 982 203 159

tantashoras lle deu de lecer.

¡Algo aí que facer! E este ano no mes de Agosto coincidindo cando máis nenos había. Organizou unha festa, unha festa para nenos, votoulle o valor que so xentes con ilusión e sentimento cara aos demais pode votar; e alí se xuntaron o día 15, non só os nenos de Vilamor senón tamén dos arredores. Única condición: ir disfrazados ¡ela a primeira por suposto!. Un auténtico carnaval, unha festa como moitos nenos non viran quizás na súa vida, pero a ilusión que todos tiñan por asistir a festa, levounos a traballar arreo uns días antes para confeccionar o seu propios disfraces. Aemoción embargábanos a todos ver alí no Campeleirin unha chea de nenos na súa salsa. Actuacións de Karaoke, bailes, e todo tipo de xogos fixo que estes rapaces garden un recordo especial, e un tamén especial cariño a esa rapaza que tan felices os fixo ser por un día ou uns días. Non faltou o apartado gastronómico e que mellor para recuperar forzas que un chocolate con churros, e para rematar agasallos para todos. E como nota especial, que non só a magnífica organización senón o custo que ocasionou asumiu todo esta amiga dos nenos, das festas, de Vilamor e do Caurel.

Agora tócanos a todos votar unha man, arrimar o ombro para que no vindeiro ano poda repetirse a festa. ¡Ben vale a pena!. Que mellor que ver a un neno rir. ¡Gracias Ana!!!.

RUTA DE SENDEIRISMO NOCTURNA

Unha das actividades en mente, e pendente de realizar, era unha marcha nocturna no Caurel, Fonte do Milagro levabamos pensando nela dende as primeiras actividades que se realizaron, pero non resultaba sinxelo levar a cabo este proxecto. Non son as condicións dos sendeiros do máis óptimo para unha marcha destas características. Decidimos organizar unha marcha que comezase a última hora da tarde para rematar o anoitecer, e para elo escollemos un camiño que resultase sinxelo. Partiamos de Vilamor para logo de pasar por Eiriz rematar na Pendella coincidindo cas festas de San Roque.

A présa coa que se organizou todo, a última hora non invitaba a ser moi optimista en canto o número de asistentes; pero a resposta foi do mellor. Case que un cento de persoas xuntábanse as 8 do serán en Vilamor como así anunciara a Organización, xente de tódalas idades dende 5 hasta 80 anos esperaban na Praza do Quintairo para iniciar a marcha. Transcrría do máis entretido, algún dos lugareños comentaba que lle lembraba cando de rapaces se xuntaban para camiñando ir as festas próximas e nesta ocasión o paseo íanos levar tamén a unha festa.

Si hasta fai uns anos era do máis normal ver os arredores do campo da festa da Pendella chea de grupos degustando un xantar ou merenda, nos tamén quixemos lembrar esto e, rematada a ruta, organizamos unha cea á beira do Lor.

Algúns membros da Asociación organizaron e prepararon a comida. Un xerador de corrente alumaba o que ía ser un improvisado comedor onde acomodar as persoas participantes na ruta.

Carne agrella, empanada e un bo viño compoñían o menú daquela cena campestre.

Xa se fixera noite e empezaban a chegar os primeiros. Semellaba que o andar lle abría o apetito, pouco a pouco foron achegándose todos para aproveitar e así lembrar aquelas tristemente esquecidas merendas de antano nas festas e romarías.

Uns dun xeito e outros de outro pero a valoración foi positiva; esto anima a repetilo o vindeiro Agosto.

Rematado o convite o persoal foise achegando o campo da festa, a botar un baile e axudar a facer a dixestión.

IV MAGOSTO DE AGOSTO



Foto: E. M. Vila

IV magosto de Agosto

Unha das actividades máis significativas que o colectivo que edita esta Revista leva a cabo e sen lugar a dúbidas o Magosto en Agosto.

Si se pode chamar festa. É esta unha das que máis expectación esta a levantar na zona. Comer castañas asadas no mes de Agosto non é do máis normal, pero cos medios dos que hoxe se dispón non resulta difícil. Esta IV edición celebrouse o 18 de agosto en Froxán como é habitual, e un ano máis o número de asistentes medra e a curiosidade tamén. Este ano asáronse arredor de 300 quilos de castañas, e boa conta dela deron os moitos asistentes. O éxito obtido ano tras ano, leva á organización a continuar e nestes intres xa se está a preparar edición do vindeiro ano.

Todo o deporte en:

**CAFETERÍA
NAGASAKI**

C/ Pérez Colino, 7 - Telf. 987 41 10 44 • PONFERRADA



PRÓXIMAS ACTIVIDADES

Ca presentación deste número coincidirá a IV Edición da Festa e Degustación da Castaña Seca, que como é habitual celébrase en Froxán e este ano será o día 7 de Decembro.

LIMPEZA E ACONDICIONAMENTO DE SENDEIROS

Co comezo do ano, "FONTE do MILAGRO", queremos retomar a limpeza e sinalización de sendeiros no Caurel e así facelos practicables para o sendeirismo; actividade esta que cada día é máis demandada polos visitantes que durante o ano se achegan O Caurel. Si calquera dos lectores ou amigos do Caurel desexan participar e colaborar nesta tarefa, que se poña en contacto connosco. Xa nas xornadas que a este fin dedicamos a primeiros deste ano; contamos coa colaboración de varios membros do Club Fontiñas de Santiago.

PAXINA WEB

Estase a traballar na creación duna páxina en internet, O contido desta páxina preténdese fale un pouco da Asociación, fins, actividades e proxectos, así coma rutas e lugares de interese do Concello do Caurel. Esperamos que a principios do vindeiro ano xa poda ser visitada.

CORRECCION DE ERROS

No número 3 desta Revista, na páxina 8, aparece unha foto e o pé dela pódese leer *Capela de Baldomir* cando en realidade debería decir **Capela de San Sebastián da Campa**. Pedimos disculpas e agradecemos a aclaración feita.

FAITE SOCIO COLABORADOR

Si desexas formar parte deste colectivo, participar nas actividades que organiza, recibir a Revista no teu enderezo, etc. Cubre os datos do recadro inferior e envíao a: **Asociación "FONTE do MILAGRO" Froxán, s/n 27325 O CAUREL - Lugo**

Apelidos	Nome:	D.N.I.
Enderezo:	C.P.:	
Localidade	Provincia	Teléfono

A correspondente ó ano 2002 é de 15 € e a modalidade de pago:

☐ Domiciliación bancaria
(marca a opción desexada)
☐ Pago en efectivo
 ☐ Transferencia bancaria

- Para transferencia bancaria podes facer o teu ingreso na conta Nº **3070/0006/52/0205002460** aberta a nome da Asociación na oficina de Caixa Rural de Folgoso do Caurel. (Lugo)
 - Para domiciliar os pagos cobre os teus datos bancarios.

DOMICILIACIÓN DE PAGOS

Nº de CONTA (20 díxitos) / / Titular:

Banco ou Caixa Enderezo

Sr Director do Banco ou Caixa: Teña a ben cargar na miña conta e hasta nova orden, tódolos recibos que sexan presentados pola Asociación "FONTE do MILAGRO"

Sr. Director del Banco o Caja: Tengo a bien cargar en mi cuenta y hasta nuevo aviso todos los recibos que sean presentados por la Asociación "FONTE do MILAGRO"

O titular da conta

En, a de de Asdo:

Turismo**CASAS****Rural****CARLOS - COMERCIANTE - DOSINDA**6 HABITACIONES
SALONAPARTAMENTO 4 PLAZAS
COCINACASA COMPLETA
3 HABITACIONES**Vilamor do Caurel (Lugo)****Información e reserva: Tfno 982 155 618**

RECUNCHO PARA POESÍA

Nesta ocasión incluímos dúas poesías en castelán que dende Guissona (Lleida) nos fixo chegar unha lectora desta Revista, a quen temos que agradecer a súa colaboración e lle mandamos dende aquí unha forte aperta.

RECORDANDO A GALICIA

Galicia tierra hermosa
campos verdes y montañas
y centenarios castaños
que hacen honor en el prado,
cerezos en flor perfuma
con su fruto rojo y gualda.
También el pino perfuma
con su orgullo en lo alto,
las florecillas silvestres
adornan nuestro prado,
hechas con todo cariño
con piedrecitas del campo.
Piedras que son de pizarra
hermosas y relucientes

que el sol besa en las mañanas.
El río con su cantar
el agua baja cantando
hablando muy despacito
de Rosalía de Castro,
y susurra en su oído
que fue hermosa, digna y casta,
un tesoro de poesía
que en su corazón llevaba.
una madre cariñosa
de Galicia en cuerpo y alma,
y también España adora
el recuerdo de esta dama.

YO TE QUIERO

Marinero yo te quiero
porque vas cruzando el mar,
quiero hacerte compañía
y a tu lado siempre estar.
Quiero cruzar nuevos mares
como las gaviotas van,
en busca del sol naciente
de cielo azul plata el mar.
Cogeremos caracolas
que por las rocas están
tus manos entre las mías
collares podré engarzar
nuestros cuellos tan sensibles
que de amor suspiran ¡ay!
Marinero yo te quiero

y ahora deja de remar,
que tu barca es alegría
cuando al puerto llega ya.
Vendré a buscarte en la playa
tu barca repleta está,
de la pesca que has cogido
con tu trabajo y bondad.
Gracias a Dios que has llegado
marinero en mi portal...
yo te quiero y te querré
marinero de verdad.

TERESA BERTRÁN TOLOSA
GUISONA - Lleida

NOTA: A Asociación "FONTE do MILAGRO" non se responsabiliza do contido dos traballos e cartas que se publican nesta Revista, pasando esa responsabilidade ó autor ou autores. Por eso é necesaria a identidade dos autores aínda que asinen con pseudónimo.

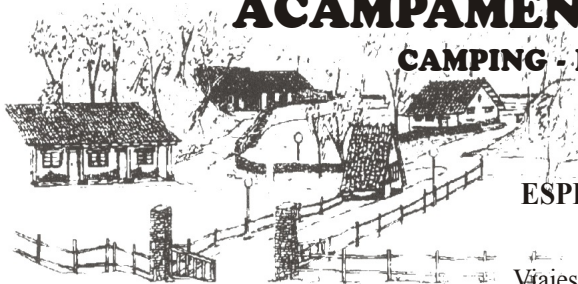
Si desexas publicar algún traballo, foto, etc. Fáinolo chegar, acompañado da túa identidade e lembra, que para que se poda incluír no próxima número deberá chegar a esta redacción antes do 28 de Febreiro de 2003. Agradecemos nos envíedes os traballos en formato dixital, e podedes facelo por correo o enderezo da Asociación, ou ben por correo electrónico, a dirección é: froxan.vila@terra.es

Por norma xeral a revista faise integramente en galego, so se utiliza o castelán cando por motivos de ríspeto así o consideramos.

Para calquera consulta acerca da Asociación ou a Revista, non dubides en poñerte en contacto connosco ben polos medios antes citados ou tamén nos teléfonos: 982 210 128 e 629 412 111

ACAMPAMENTO O CAUREL

CAMPING - BUNGALOWS



ESPERANTE -SEOANE

RESERVAS:
Viajes QUIMATURS - LUGO
Teléfono (982) 24 61 11
Tfno.: Camping: (982) 43 31 01



Colaboran:



Deputación de Lugo



Concello de Folgoso do Caurel

**Unha area recreativa
en plena natureza
do Caurel**

**Carnes a brasa e
productos da zona**

CERRADO EN INVIERNO

www.galiciaonline.es/oponton

LU-651 (KM 28) Entre Folgoso e Seoane

Café-Bar O' PONTON

Ferreirós dábaixo Caurel

Tel: 982 16 52 18



CAIXA RURAL GALEGA

Oficina Folgoso do Caurel